



Pag. 10:

Heeft u ze ook nog?
Die oude klassenfoto's?



Pag. 12:

Onze buren
250 jaar terug



Pag. 20:

Henricus Gockinga (1718-1772):
predikant en boekverzamelaar

Prijs: €4,90

Op de omslag:
R.k. kerk aan de Kerklaan
in Vinkeveen, foto Piet Geusebroek.

De Proosdij koerier



Historie van De Ronde Venen

1

Inhoud

- 2 Op de omslag:
Kerklaan Vinkeveen
- 3 Populaire geschiedenis
- 4 Van weiland tot
verkeersader
- 10 Heeft u ze ook nog?
Die oude klassenfoto's?
- 12 Onze burens
250 jaar terug
- 16 De nalatenschap
- 20 Henricus Gockinga
(1718-1772): predikant
en boekverzamelaar
- 23 Problemen met een
organist
- 24 Subsidie gemeentelijke
monumenten blijft
bestaan voor oude
gemeente De Ronde
Venen
- 25 Een rel in de
Mijdrechtse dorpsstraat
- 27 Waar werd dit
voor gebruikt?
- 28 De aantrekkingskracht
van een hopeloos spoor
- 30 Surfen op het web
- 32 Iets over geschied-
schrijving en
ontginningen
- 37 Verenigingsnieuws
- 39 Colofon

Op de omslag: Kerklaan Vinkeveen



Fotograaf: Sven Pothuizen (ESP Event Support).

Een groen graslandje is in de loop der tijd veranderd in de belangrijkste doorgaande weg door het dorp Vinkeveen. De laatste vijftig jaar zijn de veranderingen steeds sneller gegaan.

Aan de noordzijde is de woonbebouwing direct na de oorlog gestaag uitgebreid. Direct tegenover de kerk was wat bedrijvigheid. De vroegere slagerij is nu een makelaarskantoor en het kruisgebouw is nu kantoorpand voor een detacheringsbedrijf voor grond- weg- en waterbouwkundigen. Maar ook de zuidzijde naast de r.k. kerk heeft de nodige gedaantewisselingen ondergaan.

Het patronaatsgebouw is verbouwd tot woonhuis. Het vroegere postkantoor herbergt nu een bevriende bank. Het 'zustersgebouw' is vervangen door nieuwbouw voor Maria-Oord en de plek waar ooit de Kerklaan als paadje uitkwam op het bruggetje over de Ringvaart is nu een druk verkeerspunt met overstekende kinderen van de katholieke basisschool, het Dorpshuis met sporthal (waar ooit de landbouwschool gehuisvest was) en de opgang naar de bibliotheek, het intussen gesloten zwembad en de nieuwbouw van Achterveld met daarnaast de uitbreiding van zorgcentrum Maria-Oord.

Jaap Meulstee

Inleverdatum kopij juni 2012: 1 mei 2012

Doelstelling van de vereniging: De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

Populaire geschiedenis

Met ons kwartaalblad appelleren we aan uw nieuwsgierigheid. U bent nieuwsgierig naar wat er in vroeger tijden gebeurde. Nieuwsgierig naar de historische ontwikkelingen in uw eigen woongebied. U staat daarin zeker niet alleen. Met ruim duizend leden is onze vereniging een belangrijke club mensen. Ruim duizend leden en daarbij nog eens vele honderden meelezers. Een breed publiek, dat zich interesseert in de geschiedenis van de verschillende plaatsen uit de Ronde Venen.



Geschiedenis leeft. Geschiedenis is populair. Natuurlijk zijn er genoeg mensen die aangeven dat hetgeen zich in vroeger eeuwen afspeelde niet interessant is. Maar de groep die juist wel kennis wil nemen van het verleden breidt zich in toenemende mate uit. Niet alleen in onze omgeving, het is een landelijke

trend. Het is meer dan het benoemen van het jaartal van de slag bij Nieuwpoort. Het is ook de populariteit van Tv-programma's als 'Twee voor twaalf' en 'Per seconde wijzer'. Om nog maar te zwijgen van het uiterst frivole 'Ik hou van Holland'. Geschiedenis en Tv gaat natuurlijk veel verder dan deze gemakkelijke quizprogramma's. Diverse series gaan dieper in op regionale en nationale geschiedenis. Zij worden met plezier bekeken en gevolgd.

Maar ook op papier is geschiedenis nog altijd iets wat door velen met plezier verslonden wordt. Geheel tegenstrijdig aan de afkeer van het opgelegde jaartallen leren op school is het kennis nemen van artikelen in speciale geschiedenistijdschriften nog altijd immens populair. Periodieken als Quest Geschiedenis, het Historisch Nieuwsblad of Geschiedenis Magazine kennen gretig aftrek. En ja, ook de Proosdijkoerier mag zich verheugen in een uiterst enthousiast lezerspubliek in de Ronde Venen en ver daarbuiten. Heel vaak krijgen we in de wandelgangen de opmerking mee, dat de Koerier van voor tot achter helemaal gelezen is. Een bijzonder prettige bevestiging voor de betrokken schrijvers. Dank u wel.

En dan binnenkort het boek over Vinkeveen. Het heeft wat voeten in aarde gehad. Al vele jaren leeft bij de bestuursleden van de vereniging de wens om te komen tot een historisch verantwoorde publicatie over de geschiedenis van Vinkeveen. Diverse werkgroepen hebben zich in de afgelopen decennia gebogen over deze opdracht. De kordate aanpak van Peter van Golen, nu alweer twee jaar geleden, heeft evenwel geleid tot de daadwerkelijke realisatie van het boek. Onder aanvoering van de, het laatste jaar dagelijks aan het boek werkende, eindredacteur Dick van Wees is een prominente groep schrijvers aan de slag gegaan en dit voorjaar is, mede met dank aan de door Ed Swaab geworven sponsors, de realisatie van het geschiedenisboek over Vinkeveen dan toch een feit. Heel veel dank aan alle betrokkenen. De vele honderden voorinschrijvers hebben flink geduld moeten hebben. Dat geduld wordt nu eindelijk beloond.

Waar de amateur nog wel eens feiten en meningen wil verwarren, is de professioneel auteur alert op het concreet aantoonbare. We zijn zo snel geneigd om onderdelen van het gebeurde te vergeten, te vervormen of naar eigen inzicht in te kleuren. Onze eigen waarheden zijn vaak stellig, dan de vastgestelde feiten. Het boek over Vinkeveen wil een betrouwbare bron zijn en meer vertellen dan wat de mensen soms denken zich te herinneren.

We wensen u veel leesplezier bij het bestuderen van het boek 'Vinkeveen, van Demmerik tot Waverveen'. Net zoveel plezier als u steeds heeft aan het doorbladeren en uitpluizen van de artikelen in onze Proosdijkoerier. Geniet van wat ooit geweest is. Zwelg in de nostalgie en doe u tegoed aan historische kennis over uw directe woonomgeving.

Jaap Meulstee

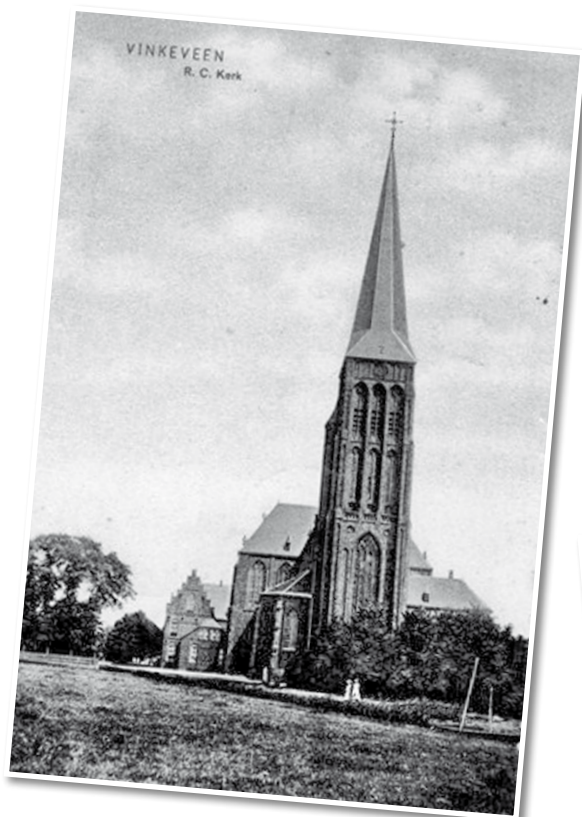
Van weiland tot verkeersader

Door Jaap Meulstee

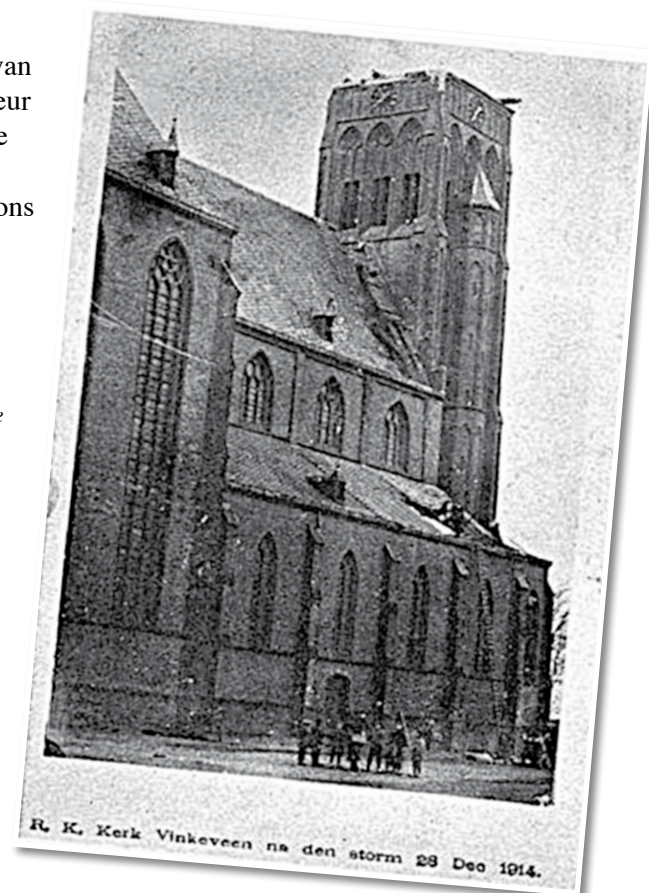
De huidige Kerklaan in Vinkeveen is een belangrijke doorgaande weg met onder meer ruimte voor de regionale busverbinding. Het meest opvallende bouwwerk aan deze straat is ontegenzegglijk de rooms katholieke kerk. In de aanloop naar de publicatie van het boek 'Vinkeveen, van Demmerik tot Waverveen', dat dit voorjaar van de drukpersen rolt, besteden we aparte aandacht aan de Kerklaan.

In april presenteren we het eerste echte geschiedenisboek van ons mooie plassendorp. Onder aanvoering van eindredacteur drs. P.J.J.M. van Wees heeft een groep capabele schrijvers de volledige geschiedenis van Vinkeveen beschreven. Kees Verkerk, Marieke Lenferink, Wim Bos, Jan Rouwenhorst, Fons Compier en Dick van Wees geven elk hun bijdragen aan dit eerste, verantwoorde geschiedenisboek over Vinkeveen.

R. K. Kerk na de zware storm van 1914, collectie Vinkeveen Promotion.



R.K. Kerk vanaf de westzijde (rond 1900), collectie Klijn/Hagoort.



R.K. Kerk vanaf de oostzijde (rond 1900), collectie Klijn/Hagoort.



Heilig Hartkerk

De in 1883 gebouwde en door architect Alfred Tepe ontworpen Heilig Hartkerk is al sinds de bouw het belangrijkste baken voor de omgeving. Op de foto op pagina vier links zien we de kerk vanuit de westkant gefotografeerd, vanaf een plek waar nu de Kerklaan loopt en waar destijds nog slechts weiland lag. De foto op pagina vier rechtsonder laat de kerk zien vanuit het noordoosten gefotografeerd. Op de plek waar de Herenweg de Kerklaan als zijweg heeft, zien we enkele dorpsbewoners van begin twintigste eeuw poseren. De hondenkar rechts, staat voor de plaats waar nu een vestiging is van 's lands grootste supermarktketen. Daarboven zien we de kerk zonder spits na een verwoestende storm in december 1914. De foto hieronder is eveneens van begin twintigste eeuw, een fraai ingekleurde ansichtkaart, met een paar mooie boompartijen aan de Herenwegzijde.



R.K. Kerk vanaf de oostzijde (rond 1900), collectie Vinkeveen Promotion.

Aan de westzijde van de kerk, in het eerder genoemde weiland, hebben enkele processies plaatsgevonden. Op de rechtsboven een daarbij kenmerkende overzichtsfoto. In het midden nog eens de kerk, vanaf de westzijde op een later ingekleurde ansichtkaart van na 1914 afgebeeld. Onderaan een foto van vlak na de storm in 1914.

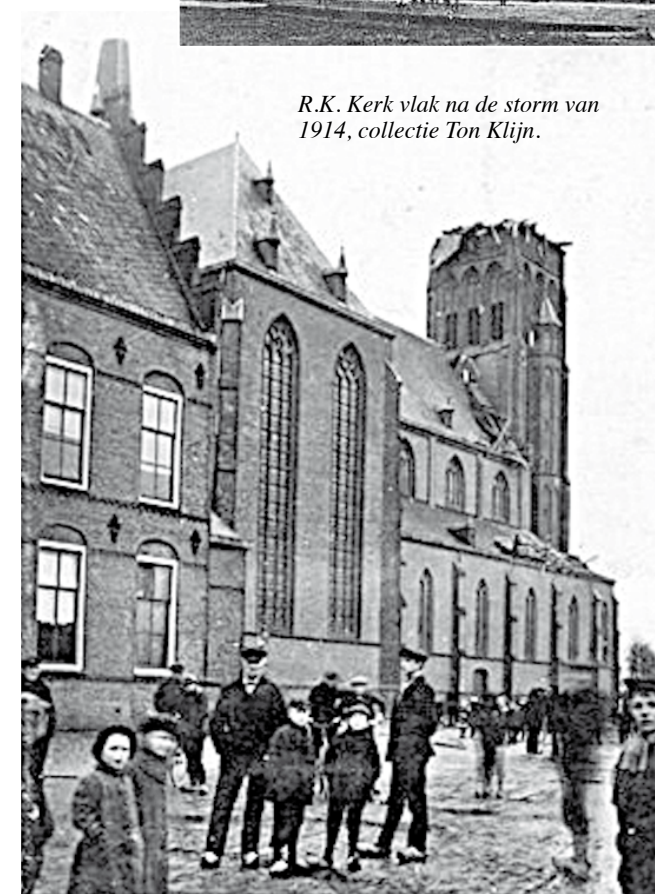
Dit artikelje geeft een voorzichtige indruk van de fotobijdragen in het boek. Diverse fotografen en verzamelaars hebben belangeloos heel veel foto's beschikbaar gesteld om het boek te illustreren. We zijn hen hiervoor natuurlijk zeer erkentelijk. Uit de collecties van Piet Koster en Vinkeveen Promotion (Jack Hoogenboom en Hans van Zwieten) gebruiken we vele plaatjes van Vinkeveen uit de vorige eeuw.



Processie westelijk van de R.K. Kerk, collectie Ton Klijn.



R.K. Kerk vanaf de oostzijde (rond 1920), collectie Vinkeveen Promotion.



R.K. Kerk vlak na de storm van 1914, collectie Ton Klijn.



Piet Geusebroek is als fotograaf bij het boek betrokken en ook Sven Pothuizen (ESP Event Support) leverde enkele foto's aan. Aangevuld met exemplaren uit de collecties van Ton Klijn (mw. Hagoort-van Vliet), Dennis de Waart, Sjaak Turkenburg en Frank de Boer ontstaat een schitterend geheel met vele unieke beelden van ons prachtige dorp. In deze Proosdijkoerier een voorschotje met foto's van Piet Geusebroek, Sven Pothuizen en plaatjes uit de collecties van Klijn/Hagoort en Vinkeveen Promotion.

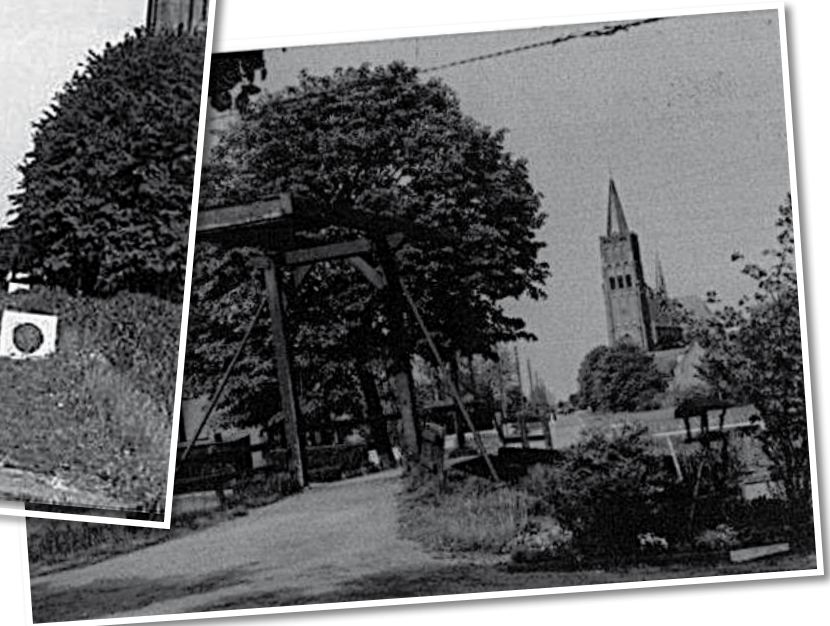
We zien hoe de belangrijkste verkeersader door het dorp Vinkeveen in de vorige eeuw is gevormd van een graslandje bij de kerk tot de belangrijke doorgaande weg, die het nu is.

Op de foto's hiernaast zien we eerst de Kerklaan met het zicht op het Westen. Links op de foto bovenaan het patronaatsgebouw en rechts de oneven zijde van de Kerklaan.

De foto links is genomen richting Herenweg. Net als de foto daaronder, waarop we op de hoek bij de huidige supermarkt het inmiddels naar de Heulweg verplaatste bevrijdingsmonument zien. Als laatste zien we een fraai zicht op de Kerklaan richting het oosten, gefotografeerd ter hoogte van het huidige Dorpshuis. De Kerklaan is als straat nog smal, met aan de noordkant nog de in de jaren zestig gedempte sloot en daaroverheen diverse bruggetjes.

Foto's hiernaast:

1. Kerklaan richting westen, links het patronaatsgebouw, collectie Klijn/Hagoort.
2. Kerklaan richting Herenweg (rond 1930), collectie Vinkeveen Promotion.
3. Bevrijdingsmonument hoek Kerklaan Herenweg, collectie Vinkeveen Promotion.
4. Kerklaan richting oosten (rond 1950), collectie Vinkeveen Promotion.



Bovenste foto: Hoek Kerklaan Herenweg (rond 1950), collectie Vinkeveen Promotion. Onderste foto: Kerklaan tijdens dempen sloot (1965), collectie Vinkeveen Promotion.

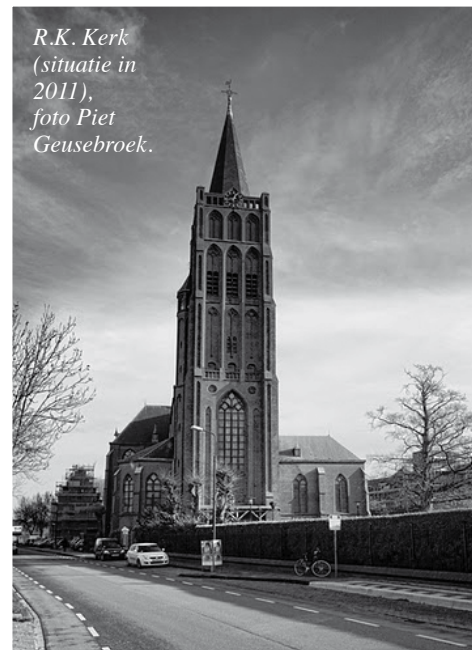
Bovenste foto: Ophaalbrug over de Ringvaart in de winter, collectie Vinkeveen Promotion. Onderste foto: Ophaalbrug over de Ringvaart richting oosten, collectie Vinkeveen Promotion.

De foto's hierboven geven de situatie weer van ongeveer een halve eeuw geleden. De foto links geeft zicht op de Kerklaan richting het westen, de foto eronder is van begin jaren zestig van de vorige eeuw richting oost, uit de periode dat de sloot aan de noordzijde werd gedempt. Natuurlijk zijn ook de lantaarnpalen opvallend.

Legendarisch is de ophaalbrug over de ringvaart. Het op deze plaats aangebrachte befaamde kippenbruggetje gaf toegang vanaf de Kerklaan naar het buitengebied westelijk van het dorp. Boven een winters tafereel en daaronder een meer zomers plaatje gericht op het oosten. Bij de nieuwbouw van Zuiderwaard is een geheel nieuwe brugverbinding (de Roerdompbrug) gebouwd, waardoor de Kerklaan de huidige status van doorgaande verkeersweg kreeg.



Zicht op Vinkeveen vanaf de N201, collectie Piet Geusebroek.



R.K. Kerk (situatie in 2011), foto Piet Geusebroek.

Bovenste foto: Kerklaan Julianalaan (1953), collectie Vinkeveen Promotion. Onderste foto: Zicht vanaf de R.K. Kerk (2011), ESP Event Support.



Zicht op het R.K. Kerkhof vanaf de toren, ESP Event Support.

Vanaf de torenspits krijgen we een bijzonder mooi beeld van de omgeving van Vinkeveen. Vanuit de kerktoeren zijn in de loop der tijd diverse foto's gemaakt. Hierboven een opname uit 1953 tijdens de nieuwbouw aan de Julianalaan. Op de achtergrond een nog bijna maagdelijk weiland inclusief de voetbalvelden van Hertha, waar later de nieuwbouwwijk Zuiderwaard is gekomen, zie ook de foto daaronder. Deze foto is genomen door Sven Pothuizen bij de officiële start van de restauratie van de kerk op 14 oktober jl. Met een hoogwerker is de haan van de toren gehaald en de fotograaf was er als de kippen bij, met een aantal schitterende overzichtsfoto's als gewenst resultaat.

Vinkeveen zoals we het vooral kennen. De R.K. kerk is beeldbepalend voor het dorp. Vanuit welke richting we het dorp ook benaderen, de kerk is een baken in de verte. Een herkenbaar richtpunt voor iedereen. Markant is ook de begraafplaats aan de westzijde van de kerk. Vanaf de toren vastgelegd krijgen we een verrassend overzicht van het kerkhof.



Kerklaan 39, Huize Zaal, foto Quirien Zaal, collectie Vinkeveen Promotion.

Op Kerklaan 39 kwam eind jaren veertig Quirien Zaal wonen met zijn gezin. Orien Zaal was naast zijn werk als loodgieter bij de smederij van Van Selm ook fotograaf. Hiermee kon hij wat extra's verdienen en van hem zijn diverse sfeerbepalende beelden in de verschillende collecties terecht gekomen.

Het gezin Zaal telde zes jongens en twee meisjes. Op de foto rechtsboven moeder Pietje Zaal-Verlaan in 1948 op de kermis in Vinkeveen met haar vijf oudste zonen: Cees, de tweeling Gerard en Leo, Cor en Theo. Met de onlangs zestig jaar geworden Peter Zaal (de jongste van de jongens, niet op de foto) keken we terug naar de Kerklaan van toen. Peter is geboren in het huisje op nummer 39. "Mijn vader had de dubbele, door De Adelaar gebouwde woning, gekocht. De rechterhelft verhuurde hij. Later verkocht hij de woning aan de huurder, verzekeraar Leeftang, die het in de jaren zestig weer doorverkocht aan assuradeur Van Wijngaarden."

Alle tien gezinsleden sliepen boven. "Mijn vader en moeder bij de dakkapel, mijn twee zussen, Truus en Lia, in een apart kamertje en de jongens in drie tweepersoons bedden in een andere kamer. Daarnaast was er boven ook nog een donkere kamer en een badkamer", aldus Peter.

Een prachtige uitgave (formaat 30 x 22 cm) rijk geïllustreerd (in kleur en zwart-wit), met een stevige linnen band en fraaie omslag. Verkrijgbaar voor €32,50 bij de verschillende boekhandels in de Ronde Venen of via de website van de historische vereniging (www.proosdijlanden.nl).



Familie Zaal op de kermis (1948), foto Quirien Zaal, collectie Vinkeveen Promotion.

"Ik kan me herinneren dat we altijd op straat konden voetballen, want auto's zag je er niet. Dat is nu wel anders. Aan weerszijden had je een slootje. Het kikkerslootje aan de overkant was heel schoon. De sloot aan onze kant was veel viezer. 's Winters natuurlijk roempie lopen en een nat pak halen, als de kape-laan dubbeltjes op het ijs gooide en wij die maar al te graag wilden pakken. Van de kermis kan ik me de draaimolen van Van Dam ook nog goed herinneren en ook dat er toestellen tot aan de Heulweg stonden."

"Vinkeveen, van Demmerik tot Waverveen", het eerste historisch verantwoorde boek over de geschiedenis van Vinkeveen verschijnt in april 2012.

Heeft u ze ook nog? Die oude klassenfoto's?

Op onze vraag in de vorige Proosdijkoerier of u de namen wist van de leerlingen op de foto van de Vinkeveense CNS uit 1952-1953 kwam een reactie van Jan Berkelaar. Hij vertelt: Ik kan u op weg helpen. Ik hoop dat er nog meer reacties komen zodat u e.e.a. kunt verifiëren of aanvullen. Over enkele namen heb ik wat twijfels en de vraagtekens weet ik echt niet. Overigens wat betreft de naam van de school. De school werd oorspronkelijk genoemd “Christelijk Nationale School”. De toevoeging “De Schakel” dateert van latere datum.



Achterste (vierde) rij van links naar rechts: Rie Eindhoven, Neeltje Rijdes, Tinie Oudshoorn, Ellie Hogendoorn, Nico Samson, Ferry Willemse, Arie Huisman, Winnie Willemse, Wil Besselse, Nel Koridon.

Derde rij: Kees Leeftang, Hans van de Plas, Fij Besselse, Lenie Rijdes, Gert Voorneveld, Han Bruintjes, Pim Verhoef, Meester Goedvree, Jan Kruiswijk, Gert de Jong, Gert van Kreuningen, Wim Strubbe.

Tweede rij: Netty Eindhoven, Joost Hogendoorn, Jan Boelaard, Marrie van Kreuningen, Rika Mulckhuijse,..... Verhoef, Arie Samson, Lo Koster, Klaas Mulckhuijse, Jan Berkelaar, Jan Voorneveld.

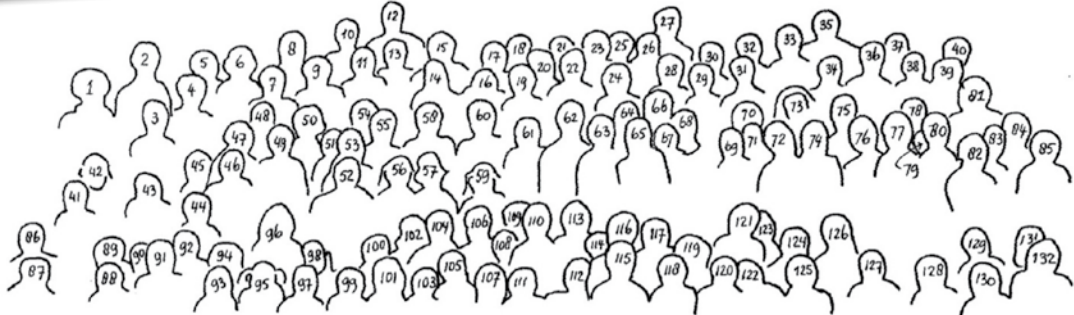
Eerste rij: Leen van Kreuningen,..... Eindhoven,?, Jaap Hogendoorn, Jan Strubbe, Ingrid Berkelaar, Kees Voorneveld,?, Wim Besselse, Walter Berkelaar.

Van de heer Henk Butink uit Wilnis ontvingen we de foto op de pagina hiernaast, uit 1983 van de school die nu al niet meer bestaat, de rkbs Veenzijde.

Daarnaast kregen we nog een aantal reacties van vooral Vinkeveense fotobezitters, zowel van de protestants christelijke als van de rooms katholieke school. De reacties uit Mijdrecht, Wilnis en andere kernen blijven nog wat achter.

Kent u alle namen van uw klasgenoten nog? Dan is dit erg handig. Bent u juist nieuwsgierig naar vergeten namen? Dan kunnen we onze plaatsgenoten vragen mee te denken.

U kunt uw foto's aanleveren bij Jaap Meulstee. Dat mag digitaal via meuls63@planet.nl, u kunt uw foto ook (tijdelijk) afgeven. Dan scannen we de foto in en plaatsen deze in één van onze volgende edities.



- | | | | | |
|------------------------|--------------------------|---------------------------|--------------------------|-------------------------|
| 1. Andrea Pelzers | 28. Jeroen Wierds | 54. Yvo Kuilenburg | 81. Bernadette Vielvoije | 108. Suzanne Heijndeman |
| 2. Vincent Twaalfhoven | 29. Frank Veerhuis | 55. Paul Scheenaart | 82. Iwan v. Ieperen | 109. Christian Venneman |
| 3. Pieter Scheenaart | 30. Carlo Bos | 56. Mariëlle Vis | 83. Mariska Baars | 110. Wendy Plomp |
| 4. Bettie Breedijk | 31. Arjan Kooyman | 57. Judith Versloot | 84. Joyce Tideman | 111. Monique Eys |
| 5. Sandra Röling | 32. Dennis Voorbij | 58. Bas v. Hoogmoed | 85. Suzanne Twaalfhoven | 112. Jan de Zwart |
| 6. Saskia v. Dijk | 33. Radboud Butink | 59. Sabina Wierds | 86. Wilco Nieuwenhuizen | 113. Riek Liesveld |
| 7. Miranda v.d. Meer | 34. Patrick Klijn | 60. Danny Wagenaar | 87. Jeroen Reurings | 114. Erik Rademaker |
| 8. Pauline Droog | 35. Theo v.d. Hoorn | 61. Astrid Munnicks | 88. Minke v. Hoogmoed | 115. Sebastiaan Bader |
| 9. Georgette Albers | 36. Monique Klijn | 62. Patrick de Zwart | 89. Jan-Joris Kneppers | 116. Patrick Bader |
| 10. Mariska Hendriks | 37. Davy Honing | 63. Leonie Aarsman | 90. Peter v. Beek | 117. Kwini Draaibas |
| 11. Nanny de Rijk | 38. Miranda Frie | 64. Annemarie Teunen | 91. Norbert Baars | 118. Bas Versteeg |
| 12. Henk Drubbel | 39. Jessica v. Dijk | 65. Marieke Wierds | 92. Björn v. Kints | 119. Daniëlle v. Schie |
| 13. Heidy v.d. Schaft | 40. Astrid v.d. Bergh | 66. Bianca Zaal | 93. Ilse v.d. Rotten | 120. Mirjam Veerhuis |
| 14. Sandra Oostveen | 41. Jochem Kneppers | 67. Gerry Versteeg | 94. Liesbeth Versloot | 121. Martien Voorbij |
| 15. Nicoline v. Beek | 42. Monique Heijndeman | 68. Emely v. Galen | 95. Linda Turkenburg | 122. Leonie v. Dijk |
| 16. Edith de Zwart | 43. Freddy Hendriks | 69. Donny v. Zwieten | 96. Carolien Pauw | 123. Elsa v. Dijk |
| 17. Irma Oostveen | 44. Robert v. Echtd | 70. Miranda Nieuwenhuizen | 97. Willem-Jan Mayenburg | 124. Lisette Munnicks |
| 18. Sander Frie | 45. Judith Driehuis | 71. Martijn Vermunt | 98. Remco Favié | 125. Tessa v.d. Linden |
| 19. Lieke Spoelstra | 46. Arno Coenen | 72. Matthijs Lem | 99. Margreet Scheenaart | 126. Jurgen Bader |
| 20. Jos Breeuwel | 47. Marisca Coenen | 73. Ada Butink | 100. Yvette de Zwart | 127. Saskia Turkenburg |
| 21. Hans Venneman | 48. Miranda de Zwart | 74. Arthur v. Dijk | 101. Wendy Bos | 128. Vincent v.d. Meer |
| 22. Remco Tideman | 49. Jochem Peek | 75. Nathalie Rademaker | 102. Kwita Draaibas | 129. Maarten Röling |
| 23. Martijn Aarsman | 50. Ingeborg v. Kints | 76. Dennis v. Dijk | 103. Jeroen Verhaar | 131. Patrick de Zwart |
| 24. Michel Driehuis | 51. Martine v. Breukelen | 77. Michal Butink | 104. Johan v.d. Meer | 131. Patrick Wagenaar |
| 25. Joost Spoelstra | 52. Linda Frie | 78. Leontine de Graaff | 105. Vincent v. Schie | 132. Mark Verlaan |
| 26. Bas Albers | 53. Monique v.d. Pauw | 79. Patrick Nieuwenhuizen | 106. Anneloes v.d. Horst | |
| 27. Tom Olijkan | Kraan | 80. Laurens Teunen | 107. Desmond Kentrop | |

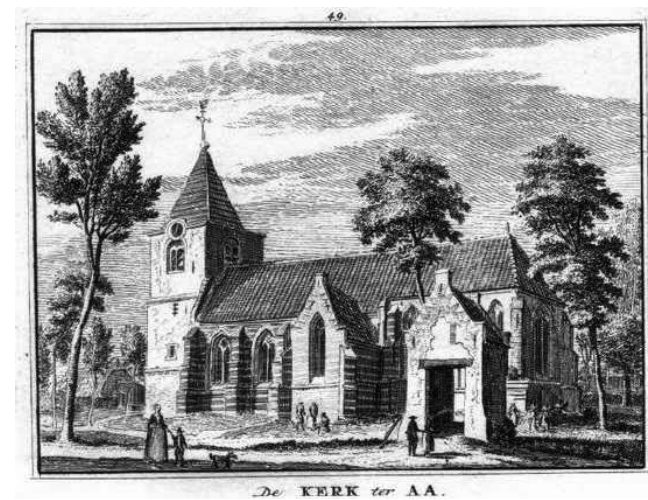
Onze buren 250 jaar terug

Bewerkt door Joop Frankenhuizen

Halverwege de 18e eeuw, Nederland is dan nog steeds een republiek, is het gebied van de rondevenen onderdeel van het Nederkwartier in de provincie Utrecht. In 1806 wordt ons land onder Lodewijk Napoleon een koninkrijk. Zij het onder sterk Franse invloed. In 1815 komt koning Willem I aan de macht en wordt ons land pas echt onafhankelijk. Snel daarop volgt een groot aantal maatschappelijke veranderingen, waaronder de eerste herindelingen. Misschien interessant om eens te terug te kijken hoe onze buren in het Nederkwartier zo'n 250 jaar terug beschreven werden. Even terug naar de tijd van heerlijkheden en predikanten.

Indeling platteland

Het platteland van de provincie Utrecht is rond 1750 verdeeld in vier maarschalksambten, ook wel kwartieren genoemd. Dat zijn het Nederkwartier, waarin het gebied van de rondevenen, het Overkwartier, het land van Montfoort en Eemland. Elk kwartier heeft een maarschalk die binnen zijn gebied voor orde en regelmaat moet zorgen. Volgens één van de vele ordonnanties van keizer Karel V (1500-1558) moeten maarschalken “naarstig zijn om alle criminele zaken ende geweld te doen corrigeren en alle gevangens ende andere misdadigen, elk in het zijne, te regt te stellen sonder vertreck of simulatie.” Een waarlijk harde aanpak. In 1622 gooien de Staten van Utrecht er een schepje bovenop. Zij willen dat alle in hechtenis genomen onruststokers zonder meer terecht moeten staan voor het Provinciale Hof. Voor de betrokken maarschalken betekent dit, dat zij elk half jaar in hun kwartier alle schouten, herbergiers en chirurgijnen langs moeten om er achter te komen wie in die tijd gevochten heeft en overmeesterd is geworden. Voorheen was de maarschalkfunctie alleen voorbehouden aan edelen. In 1601 verandert dat, wanneer ook alle gekwalificeerde burgers en ingezetenen in de provincie daartoe bevoegd worden verklaard. In 1674 volgt weer een wijziging. Maarschalken worden nadien alleen door de stadhouder aangesteld.



Abkoude, twee heerlijkheden

Eén van onze buren in dat Nederkwartier is de heerlijkheid Abkoude. In het noorden en westen, zo schrijft Tirion, grenst het aan de provincie Holland. In het oosten aan Nichtevegt en Vreeland en in het zuiden aan Vinkeveen en Loenersloot. Midden door de heerlijkheid loopt de Kromme Angstel, een riviertje dat ergens bij Breukelen begint en doorloopt tot in het Abkoutermeer. Daaraan liggen, behalve de dorpen Abkoude en Baambrugge, veel ‘vermakelijke lustplaatsen’ die men daar tussen Amsterdam en Utrecht tegenkomt. In een verdrag tussen de kerken van St.-Maarten en St.-Jan en in 1085 ondertekend door bisschop Koenraad wordt de heerlijkheid voor het eerst genoemd met de naam Abekewalde. Die naam schijnt te duiden op een bos of woud dat daar in oude tijden geweest zou zijn. In de 14e eeuw wordt het Abekude en Abbekoude om na 1410 te veranderen in Abkoude. Weer later schrijft men Abcoude.

Abcoude, waarvan de hoge heerlijkheid aan het Sticht Utrecht behoort, is halverwege de 18e eeuw verdeeld in twee ambachtsheerlijkheden. De ene komt toe aan het kapittel van St.-Pieter, de andere aan Constantinus Le Leu de Wilhem. Zij worden van elkaar gescheiden door het Gein tot in de trekvaart. Die van het kapittel is 1718 morgen groot (1 morgen is 0,82 ha). Daaronder vallen Aasdom Proosdij, Aasdom en Aasdom in het Veen. Het gerecht daar bestaat uit een schout, een secretaris en acht schepenen, die om de twee jaar door de ambachtsheer aangesteld worden. In 1748 telt deze ambachtsheerlijkheid 189 huizen.

De andere ambachtsheerlijkheid, genoemd Abcoude en Baambrugge, bestaat voor een deel uit Abcoude en geheel Baambrugge. In 1715 wordt het door de Staten van Utrecht voor 20.400 gulden verkocht aan Theodorus de Leeuw. Deze heerlijkheid is 1818 morgen groot en verdeeld in vier polders. De ene, groot 1120 morgen, ligt ten oosten van de trekvaart en loopt van het Gein tot Loenersloot. De andere drie liggen aan de westkant van de vaart en zijn gemeten vanaf het slot in Abcoude tot Loenersloot 639 morgen groot.

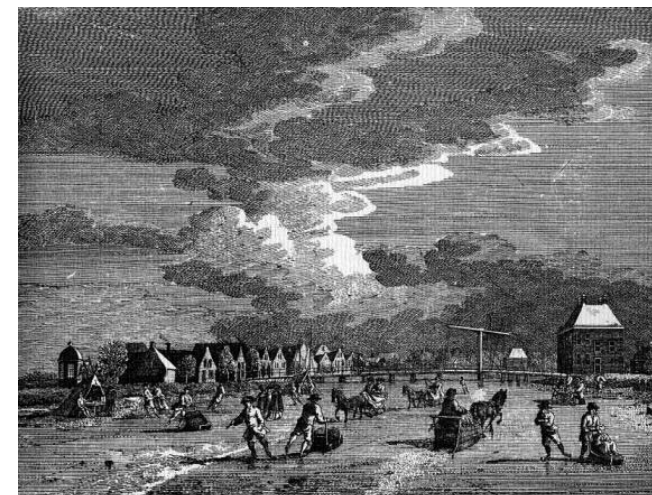
Het gerecht van deze heerlijkheid bestaat uit een schout, een secretaris en zeven schepenen die ook om de twee jaren door de ambachtsheer worden aangesteld. In 1748 telt de ambachtsheerlijkheid Abcoude en Baambrugge 127 huizen. Beide gerechten houden hun vergaderingen in het rechthuis in het dorp Abcoude. Voor dat rechthuis staat het wapen van het kapittel van St.-Pieter en dat van de tegenwoordige heer. Daar tussen in staat het wapen van Abcoude dat hetzelfde is als dat van de heren van Zuilen die deze heerlijkheid eerder in bezit hadden.

Ook een Roomsche kerk

Het dorp Abcoude, anderhalf uur van de stad Weesp en even zo ver van het dorp Ouderkerk aan de Amstel, is zeer gemakkelijk en wel gebouwd. Men vindt er veel aangename en aanzienlijke lustplaatsen, zowel aan de Kromme Angstel als aan de Holendregt die zich bij de kerk verenigen. De kerk, die op het grondgebied van de heerlijkheid staat en tot het kapittel van St.-Pieter behoort, is een schone en grote kruiskerk met een hoge toren en twee klokken. Over de kerk, het predikantenhuis en de kosterij hebben twee kerkmeesters het opzicht. Zij worden voor hun leven door de ambachtsheren aangesteld. Aan het koor van de kerk staat een prachtige tombe die door de laatst overleden ambachtsvrouw tot een bijzondere begraafplaats is opgericht. De gemeente met ongeveer 150 leden wordt bediend door een predikant die onder de classis Utrecht valt. Hij wordt beroepen door vier regerende en twee voormalige leden van de kerkenraad op goedkeuring van Gedeputeerde Staten en ‘t kapittel van St.-Pieter. De kosterplaats wordt door beide ambachtsheren om beurten vergeven. Men heeft hier ook een roomsche kerk en een Franse kostschool die in een zeer goeden staat is. De paardenmarkt, die de laatste donderdag in augustus gehouden wordt, is beroemd.

Even ten westen van het dorp Abcoude ligt het Abcoudermeer. Een waterplas, groot 150 roeden, die voor 90

Uithoorn 1751.



gulden per jaar door het kapittel van St.-Pieter aan Amsterdam verpacht is. Een kwartier ten zuiden van Abcoude ligt in een weke en moerassige grond het slot van Abcoude. Waarschijnlijk is het gebouwd door de eerste heren van Abcoude, die voor die tijd nogal machtig waren en het rechtsgebied voerden over een groot gedeelte van het Sticht. In 1268 wordt het slot door Gijsbregt van Amstel verwoest. In 1328 bouwt Zweder van Zuilen het weer op. Daarna is het jarenlang een speelbal tussen de bisschoppen van Utrecht en de graven van Holland. Pas in 1499 krijgt bisschop David van Bourgondië het slot definitief in handen. Sindsdien is het een woonplaats van de maarschalken van het Nederkwartier. In de zomermaanden is het regelmatig met soldaten bemand om inlandse onlusten te bedwingen. Na 1672 raakt het langzaam in verval. Begin 18e eeuw is er zelfs sprake van afbreken, maar van hogerhand wordt daar een stokje voor gestoken. De eigenaar van het slot en de heerlijkheid Abcoude, Theodorus de Leeuw, herstelt de twee torens, laat er fraaie spitsen opzetten en er een ‘speelhuis’ van maken vanwaar men een mooi uitzicht heeft over de omliggende landerijen. Aan de dikke muren, de hoge en zware torens, de schietgaten, de hollen en de verwulfdde (gewelfde) kelders herkent men nog de oude sterkte van dit bouwwerk.

Baambrugge

Een half uur gaans van het slot en een klein uur van het dorp Abcoude ligt Baambrugge of Baanebrugge aan dezelfde Kromme Angstel waarlangs men tot aan het huis te Loenersloot een groot aantal fraaie en aanzienlijke hofsteden vindt, die de trekvaart van Amsterdam naar Utrecht versieren. De kerk van Baambrugge, eertijds een kapel onder de parochie van Abcoude is klein. Zij heeft een tamelijk hoge toren waarop in 1726 een nieuwe spits is gezet. Zij wordt bediend door een eigen predikant die lid is van de classis Utrecht. Het beroep geschiedt alleen op goedkeuring van hunne Ed. Mog. Heren in Utrecht. Baambrugge valt onder hetzelfde gerecht met het deel van Abcoude dat aan de heer de Wilhem toebehoort.

Vredeland

Ten zuiden van Nichtevegt ligt de hoge heerlijkheid van Vredeland, grenzend ten westen aan Abcoude, ten oosten aan een streek land, de Dorssche Waard of Dorssche Veen genoemd. Vredeland is met de Dorssche Waard 514 morgen groot en behoort aan de heer Daniel Hooft Gerritsz, raad in de vroedschap van Amsterdam. In 1748 staan er 120 huizen. In deze heerlijkheid vindt men het dorp Vredeland, een zeer gemakkelijke plaats vooral vanwege het lommerijk geboomte en de vele schuiten en vaartuigen, die er van en naar Utrecht, Weesp, Naarden en de Zuiderzee varen. Zij is een half uur gaans van Loenen, noord-

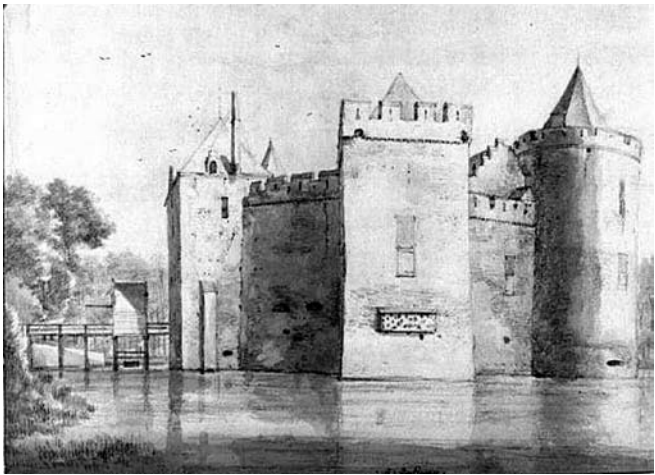
waarts en bijna even zo ver van Loenersloot oost-waarts. De kerk van dit dorp is klein maar netjes, heeft een toren met een lage spits en een trans.

Tussen 1250 en 1536 is Vredeland officieel een stad met veel voorrechten. Zij heeft dan dezelfde rechten als Deventer en heeft derhalve, net als Mijdrecht, het hoge rechtsgebied onder zich. Echter op den duur verwaarloosden de burgers dit voorrecht, waarna het snel bergafwaarts ging. Tot 1674 wordt Vredeland als stad beschouwd, nadien wordt het de vrije hoge heerlijkheid van Vreeland. Dicht bij het dorp liggen nog de restanten van het slot van Vredeland. Het is omgeven door grachten die door de Heer van Zuilen vernieuwd zijn kort voordat hij het slot aan de heer van Nichtevegt verkocht. Het slot is midden 13e eeuw gesticht door bisschop Hendrik van Vianden en was zo sterk dat Gijsbregt van Amstel het, na de dood van Bisschop Jan van Nassau in 1268, een lange tijd vruchteloos verdedigde. Net als het slot van Abcoude was dat bij Vredeland ook eeuwenlang een speelbal tussen Utrecht en Holland. In 1529 is het zodanig vervallen dat keizer Karel V opdracht geeft het af te breken. Het puin ervan is gebruikt voor de bouw van het kasteel Vredenburg in de stad Utrecht.

Ter Aa

Een uur gaans ten zuiden van de ridderhofstad Loenersloot, een klein half uur van de Nieuwersluis op de plek waar de Kromme Angstel zijn naam verandert in Aa, heeft men het dorp Ter Aa ook wel Nieuwer Aa genoemd om het te onderscheiden van Ouder Aa thans Oudaan genoemd. Dit dorp is van weinig aanzien. Het heeft een oude kerk met dikke toren uit welks opschrift schijnt te blijken dat de kap in 1568 door de Spanjaarden in brand gestoken is. Een weinig ten oosten van de kerk ligt de ridderhofstad Ter Aa. In 1672 werd ook deze hofstad door de Fransen verwoest. In het begin van deze (18e) eeuw zag men er nog een deel van een zware ringmuur, een vierkanten brug en een achtkantige toren maar sedert dien zijn ook die overblijfselen

Slot Abcoude 1270.



afgebroken en de stenen in dijken gebruikt.

Thamen

Over Thamen schrijft Tirion: “De Thamerdijk (Zijdelweg?) scheidt de heerlijkheid in twee delen, het ene genoemd de binnendijsche, het andere de buitendijksche polder. De buitendijksche polder, aan de westkant van de Thamerdijk, is bijna geheel weggeveend, en veranderd in een waterplas. De binnendijsche polder aan de oostkant van de Thamerdijk is nog droog en loopt tot aan de Amstel. De kerk van Thamen stond ooit in Oud-Thamen, in de buitendijkse Polder. Vanuit Amstelveen was dat een uur lopen en vanuit Mijdrecht anderhalf uur. Tot 1624 is de kerkelijke gemeente van Thamen met die van Mijdrecht verenigd en moet de predikant beurtelings naar Mijdrecht of Thamen om diensten te leiden. Dat houdt op wanneer Thamen dat jaar een eigen predikant krijgt. In 1662 wordt langs de Amstel, op een kwartier lopen van de Uithoornsche brug, een nieuwe kerk in gebruik genomen. Dat kerkgebouw, waarop een sierlijk koepeltorentje gestaan zou hebben, is in 1832 op bijna dezelfde plaats herbouwd.

Van oudsher hadden Mijdrecht en Thamen dezelfde schout. Deze staat dan aan het hoofd van een rechtbank waarin zeven schepenen zitting hebben. Vijf uit Mijdrecht en twee uit Thamen. Het gevolg daarvan is dat wanneer een inwoner van Thamen terecht moet staan, hij of zij altijd naar Mijdrecht moet. Dat duurt tot 1755 wanneer Thamen een eigen schout en er een derde schepen bij krijgt. In juli 1760 krijgt de heerlijkheid van de Staten van Utrecht toestemming zelf een rechtbank op te richten. In 1748 telt Thamen 117 huizen. Mijdrecht telt dat jaar 336 huizen.

Uithoorn

Den Uithoorn, waarschijnlijk genoemd naar een uithoek van Thamen die bij het verlaat (schutsluis) daar een scherpe punt of hoorn maakt, bestaat uit verscheidene buurten, die zich langs de westzijde van de Amstel tot aan Thamen uitstrekken. Het dorp heeft geen eigen kerk, maar gebruikt de kerk van Thamen en noemt die vervolgens de kerk van Uithoorn. Iets dergelijks gebeurt ook met de streek aan de oost- en westkant van de Amstel en de Drecht, die meestal, maar verkeerd, aangeduid wordt als Uithoorn. In 1636 verlenen de Staten van Utrecht, op verzoek van de toenmalige Proost, octrooi tot het leggen van een brug over den Amstel en het heffen van tol om daaruit het onderhoud te kunnen betalen. Voorheen moest alles met bootjes. In 1672 wordt die brug, om Franse troepen de overtocht te beletten, afgebroken en pas veertig jaar later, in 1711, weer opgebouwd. In 1748 telt Uithoorn 200 huizen. Vijftig jaar later, tijdens de volkstelling op 1 oktober 1801 telt Uithoorn 658

inwoners. Mijdrecht telt dan 1771 inwoners.

De macht van de proost

Laten we ook eens kijken hoe men in de 18e eeuw terugkeek op de proosten, die zo’n 500 jaar vanuit het kapittel van St.-Jan, over de Proosdijlanden regeerden. De proost van St.-Jan, zo schrijft de dorpsschrijver in deel 12 over de provincie Utrecht, oefent in de Proosdijlanden het hoge rechtsgebied uit via een baljuw die in het gerechtsgebouw van Mijdrecht een vierschaar voorzit. Die bestaat uit drie schepenen van Mijdrecht, twee van Thamen en twee van Wilnis. Zij behandelen de lijfstraffelijke zaken van alle proosdijlanden die daar ingebracht worden. De vonnissen worden ten uitvoer gebracht in Mijdrecht waar midden in het dorp voor de kerk de geselpaal geplaatst is en waaromheen dan een schavot wordt opgeslagen. De buitengalg voor het uitvoeren van doodvonnissen staat aan de Mijdrechtse zuwe.

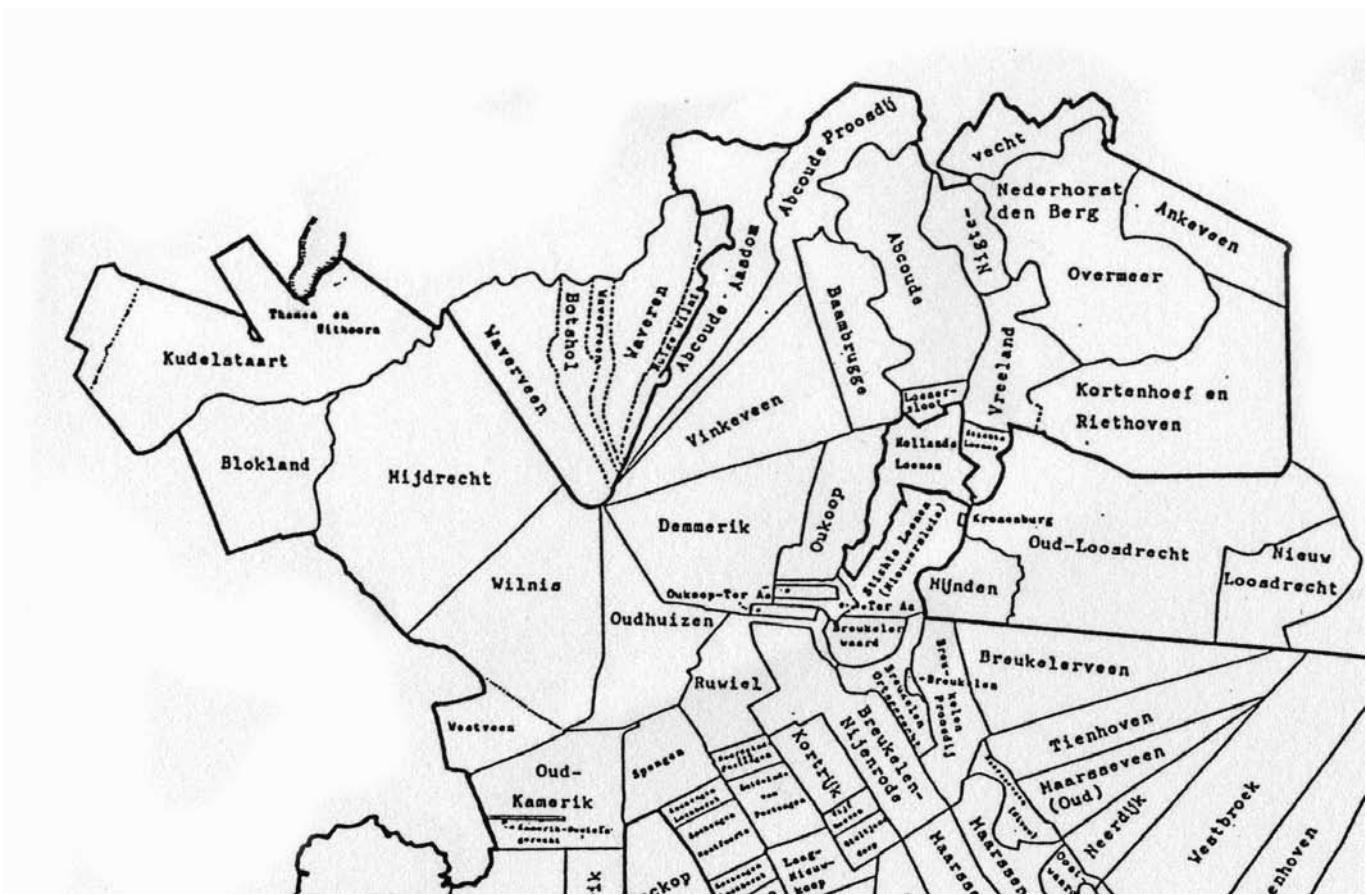
Behalve de hoge, lage en middelbare rechtspraak heeft de proost ook het recht ambten en rechten te vergeven. Hij stelt kosters en schoolmeesters aan. Hij benoemt de baljuw, de schouten, de secretarissen, de schepenen, heemraaden, poldermeesters, schippers, kleppers, omroepers en andere ambtenaren. Kortom hij acteert als alleenheerser. Dat de handel in rechten de proost van St.-Jan veel geld opleverde laat een staat uit 1728 zien. Het baljuwschap verkoopt hij voor 16.000 gulden. De schouten van Mijdrecht en Thamen moeten

ieder eerst 8000 gulden neertellen, voordat ze met de handhaving van de orde kunnen beginnen. De schout van Wilnis en Westveen is goedkoper uit. Dat ambt kost maar 5000 gulden, dat van Kudelstaart en Uithoorn is weer iets duurder, 6793 gulden. De secretaris-ambten van Mijdrecht, Thamen, Wilnis en Westveen, gaan ieder voor 8000 gulden over de toonbank. Alleen in kleinere plaatsen is een secretaris goedkoper uit. Overal waar banen te vergeven zijn levert het de proost geld op. Maar daar blijft het niet bij. Behalve deze voordelen, geniet hij ook nog de tienden (10% van de opbrengst) van Wilnis, Mijdrecht, Thamen, Kudelstaart, den Uithoorn en Achttienhoven, verder de heerencijs van al die dorpen, het recht van de Waag, de tol bij de brug aan den Uithoorn, de verpachting van visrechten in de Amstel, de Drecht, de Kromme Meijert en die in het Leg- en Zijdelmeer. En dan te bedenken dat het hierbovenstaande nog maar een kleine greep is uit de lange lijst die Isaak Tirion in 1772 publiceerde.

Gebruikte bronnen:

Tegenwoordige staat der verenigde Nederlanden 12e deel vervolgende de provincie Utrecht. Geschreven in 1770 en afgewerkt door de wed. Isaak Tirion in 1772.
Illustraties: Google pictures.

Opm. Merk op het gebruik van het woord ridderhofstad (hofstede of woonplaats van een ridder) en riddermatige hofstad (woonplaats van een bijna ridder).



DE NALATENSCHAP deel 1

Door Stef Veerhuis

Van 1831 tot 1965 hebben vier generaties Van der Heijden het notarisambt bekleed binnen onze regio. De uitstraling die nog steeds uitgaat van de monumentale voorgevel aan de Dorpsstraat 23 in Mijdrecht zal ongetwijfeld bij hebben gedragen aan die sfeer van integriteit en geheimhouding. Dat wil geenszins zeggen dat hun burger zijn stilzwijgend is verlopen, getuige de herinneringen die anderen daarover hebben opgetekend. Met behulp van een stukje genealogie en puttend uit hun notariële nalatenschap kunt u de komende afleveringen nader kennis maken met hen en hun clientèle.

Hun rotsvaste geloofsovertuiging en respect voor halles en iedereen, heeft er ongetwijfeld toe bij gedragen dat de families Van der Heijden binnen de dorpsgemeenschap met het nodige aanzien werden benaderd. Natuurlijk gold dit aanzien ook voor zowel mijnheer pastoor als de dominee, want zonder een wekelijks inspirerend contact vanaf de kansel zou het bereiken van enig hiernamaals wel eens moeilijk kunnen worden. Die herkenbare onderdanigheid van weleer viel ook de dokter ten deel, hij vormde één van die onmisbare schakels om de mens overeind te houden op diens levenspad. En dan waren er de burgermeester en de notaris naar wie respectvol werd opgezien. Want na een welbesteed leven van hard werken, voelde menig een de behoefte om bij hem ten kantore zijn of hare bezittingen of laatste wilsbeschikking kenbaar te maken. Dit uit handen kunnen geven schiep een onderlinge band die rust bracht. Misschien wel vanwege diens status die iets plechtigs leek uit te stralen, omdat deze functionaris zich ten overstaan van de vaak eenvoudige burgerij nog al eens placht uit te drukken in een geëigend jargon dat verweven was met Franse juridische termen, een erfenis uit de Napoleon-tische tijd.

Het notarishuis in Mijdrecht.



Het ambt zelf gaat echter veel verder terug in de tijd. Voorafgaande aan de ordonnantie die in 1606 werd afgekondigd, had de provinciale overheid de bevoegdheid om notarissen te benoemen, een recht dat vanaf de dertiende eeuw voorbehouden was geweest aan de kerkelijke overheid. Deze ambtsdragers werden gemachtigd om onder meer akten op te stellen die bewijskracht bezaten, maar zij moesten daarbij concurrentie dulden van schout en schepenen. Met deze toch voornamelijk privaatrechtelijke registratie werd echter slordig omgegaan en “schuldigen” waren later dan ook moeilijk aan te wijzen. Noodzakelijke wetgeving om daar verbetering in aan te brengen haperde veelvuldig en ook de aanstellingsprocedure voor het ambt kende een lang traject langs vele overheden. Het tijdperk van de Franse overheersing, begin negentiende eeuw, zou echter voor een ommekeer gaan zorgen. Frankrijk kende formeel wel het notarieel recht, namelijk de wet van de 25 ste Ventôse, die aan het begin van de Franse Revolutie van kracht was geworden.

In Nederland werd op 16 maart 1803 een eerste aanzet gegeven en een Frans wetsvoorstel ingediend, dat op 1 januari 1811 officieel zou worden bekrachtigd en dat pas in 1842 door Nederlandse wetgeving zou worden vervangen. Begin februari 1811, werd bij keizerlijk decreet onder meer bepaald, dat tot de invoering van het reglement op het notarisambt, de griffiers van de nieuw opgerichte vrederegerechten tijdelijk met de functie van notaris zouden worden belast. Gedurende deze turbulente tijden had Martinus Franciscus van der Heijden met zijn gezin zijn geboortestad Den Bosch achter zich gelaten. Zijn aanstelling tot Vrederechter in het kanton Baambrugge was aanleiding om zich te gaan vestigen in Abcoude. Het is dus bepaald niet denkbeeldig, dat de interesse van zijn zoon Joannes Constantinus voor het notarisambt hier kan zijn ontstaan. Zijn moeder Johanna Maria Josephina van Geffen overleed op zeer jonge leeftijd en zijn vader trad later opnieuw in het huwelijk met Anna Elisabeth Habraken.

Martinus Franciscus van der HEIJDEN, zoon van **Johannes van der HEIJDEN** en **Gertrudis-Geertruij** (Maria) **KOPPELAER**. Gedoopt (RK) op 2 augustus 1768 te ‘s-Hertogenbosch (St Jan en St Pieter) (getuige(n): Walterus Bank en Elisabetha van der Heijden). Vrederechter in het kanton Baambrugge. Overleden op 4 oktober 1842 te Abcoude/Baambrugge op 74-jarige leeftijd.

Vermelding bij zijn overlijden: “laatste weduwnaar van Anna Elisabeth Habraken”.

Gehuwd op 30-jarige leeftijd op 10 februari 1799 met **Johanna Maria Joseph(in)a van GEFFEN**, 19 jaar oud. Dochter van **Antonius Wilhelmus van GEFFEN** en **Aldegonda Lambertina** (Martina/Martha/M?) **FAESSEN**. Gedoopt (RK) op 8 januari 1780 te ‘s-Hertogenbosch/StJan (getuige(n): Quirinus, Josephus Hoelen en Joanna Faessen).

Uit dit huwelijk:

1. **Aldegondis Gertrudis Maria van der HEIJDEN**, gedoopt (RK) op 22 januari 1801 te ‘s-Hertogenbosch (St Jan en St Pieter) (getuige(n): Hermanus, Nicolaus van Geffen en Gertrudis Koppelaar, weduwe van Johannes van der Heijden).
2. **Johannes Arnoldus Antonius van der HEIJDEN**, gedoopt (RK) op 10 december 1802 te ‘s-Hertogenbosch (St Catharina) (getuige(n): Arnoldus Boogaerts en Helena Anna Maria van Geffen).
3. **Johannes Adrianus van der HEIJDEN**, gedoopt (RK) op 30 augustus 1804 te ‘s-Hertogenbosch (St. Catharina) (getuige(n): Adrianus Zeeuwen en Helena van Geffen).
4. **JOANNES CONSTATINUS van der HEIJDEN** >>> zie verder
5. **Martinus Franciscus van der HEIJDEN**, gedoopt op 17 december 1813 te Abcoude/Baambrugge, (zoon van **Anna Elisabeth HABRAKEN**).

Genealogie van der Heijden > 1

Joannes Constantinus van der Heijden, als eerste generatie in deze ambtelijke familie lijn, begon als notaris te Vinkeveen in 1831. Na het vertrek van notaris Otto Willem van Geijtenbeek, vestigde hij zich op 12 december 1850 samen met zijn gezin en inwonende oudste zus Aldegondis in Mijdrecht, Wijk 1 no. 96, naast buurman Klaas van Wieringen Czn. om tot 1877 zijn notariële bevoegdheden uit te gaan oefenen. Gezien de omvang van zijn notariële nalatenschap die in het R.H.C. in Breukelen kan worden ingezien, heeft hij bepaald niet stil gezeten. In het repertorium (een index met verkorte inhoudsopgave, die naar de betref-

fende minuut-akte verwijst) werd veelvuldig melding gemaakt over de koop en verkoop van gronden. Dit had natuurlijk alles te maken met het totale veenderij gebeuren ten tijde van de droogmakerijen. Interessanter zijn echter de gedeponeerde huwelijkse voorwaarden, koop en huurzaken, akten van volmacht en testamenten. Zoals bijvoorbeeld de laatste wilsbeschikking van Hendrik van Wieringen (1772-1855). Het zo maar even door bladeren veranderde in pure nieuwsgierigheid.

Joannes Constantinus van der HEIJDEN, zoon van **Martinus Franciscus van der HEIJDEN** en **Johanna Maria Joseph(in)a van GEFFEN**. Gedoopt (RK) op 5 maart 1806 te ‘s-Hertogenbosch (St Catharina) (getuige(n): Constantinus Joannes van Someren en Wilhelmina Birgitta van der Heyden). Notaris te Vinkeveen en Mijdrecht. Overleden op 11 april 1878 te Mijdrecht op 72-jarige leeftijd. Gehuwd op 30-jarige leeftijd op 4 oktober 1836 te Nijmegen met **Helena Maria VERWAYEN**, 20 jaar oud. Dochter van **Joannes Conradus VERWAYEN**, houtkoper, meester timmerman, en **Joanna Maria van der HEIJDEN**. Geboren op 27 februari 1816 te Nijmegen en overleden op 4 december 1891 te Bostel op 75-jarige leeftijd.

Uit dit huwelijk:

1. **Martinus Franciscus Johannes van der HEIJDEN**, geboren op 18 september 1837 te Vinkeveen.
2. **Johannes Martinus van der HEIJDEN**, geboren op 18 februari 1839 te Vinkeveen.
3. **Elisabeth Johanna Maria van der HEIJDEN**, geboren op 24 oktober 1840 te Vinkeveen.
4. **Constatijn Christiaan van der HEIJDEN**, geboren op 9 oktober 1842 te Vinkeveen.
5. **Wilhelmus Hubertus van der HEIJDEN**.
6. **HENDRIKUS JOSEPHUS HUBERTUS van der HEIJDEN** >>> zie verder
7. **Maria Johanna Josphina van der HEIJDEN**, geboren op 5 januari 1848 te Vinkeveen.
8. **Maria Apollonia Wilhelmina van der HEIJDEN**.
9. **Wilhelmina Maria van der HEIJDEN**, geboren op 7 maart 1851 te Vinkeveen
10. **Nicolaas Franciscus van der HEIJDEN**, geboren op 25 april 1853 te Mijdrecht.
11. **Josephina Elisabeth Johanna M van der HEIJDEN**, geboren op 27 mei 1854 te Mijdrecht
12. **Martinus Johannes van der HEIJDEN**, geboren op 29 september 1856 te Mijdrecht.
13. **Aloysius Wilhelmus Hubertus van der HEIJDEN**, geboren op 27 mei 1859 Mijdrecht

Genealogie van der Heijden > 2

Al degenen, welke iets te vorderen hebben van, verschuldigd zijn aan, of Papieren onder zich mogten hebben, betreffende de Nalatenschap van den Wel Edelen Heer HENDRIK VAN WIERINGEN, gewoond hebbende en den 31sten Januarij 1855 overleden te Mijdrecht, worden verzocht daarvan voor of op den 1sten April 1855 opgave of betaling te doen, ten Kantore van den Notaris J. C. VAN DER HEYDEN, te Mijdrecht.

(2402)

Met grote regelmaat was ik diens naam eerder reeds tegen gekomen in het repertorium. Want naast grootgrondbezitter, veenbaas en handelaar in turf, was hij een zeer invloedrijk man binnen de Besturen van de Gereformeerde kerk, de gemeente Mijdrecht en de veenderij. Wat mij echter direct opviel was, dat hij drie keer in kort tijdsbestek zijn eerdere gedeponeerde testamenten herriep. Naar de reden blijft het gissen, was hij ziek en of voelde hij misschien zijn einde naderen? Zijn laatste wilsbeschikking maakte hij kenbaar op 7 oktober 1854 bij hem thuis, in het bijzijn van notaris J.C. van der Heiden en zijn drie neven Klaas van Wieringen Czn., voogd over de beide nog minderjarige kinderen Klaas (17) en Marritje (15), verder Klaas Verdam als toeziend voogd en tevens gemachtigde namens diens neef Nicolaas Jan Francois, fabrikant te Moordrecht. Zijn totale bezit zou hij nalaten aan zijn beide kinderen, dat gedurende hun beider minderjarigheid, onaangetaast moest blijven. En verder dat, mocht bij zijn overlijden, zijn zoon Klaas meerderjarig zijn, hij hem tot voogd over zijn zus Marritje zou benoemen. Bij minderjarigheid echter droeg hij die voogdij over aan zijn neef Klaas van Wieringen Czn. die tezamen met Klaas Verdam en Nicolaas Jacobus Francois, tijdelijk als bewindvoerders op zouden treden.

De keizerlijke effecten van Rusland en Oostenrijk die de testateur in zijn bezit had, dienden op een zodanige plaats in een kluis opgeborgen te worden dat verlies in welke vorm dan ook onmogelijk zou zijn. Noodzakelijke latere toegankelijkheid was alleen toegestaan met twee personen en na overleg met Isaac Stiffry commissienair in effecten te Amsterdam. Zijn zwager Matthijs van Leeuwen zou zich als toezichthouder bezig gaan houden met de verhuur van zijn landerijen en hofsteden. Diens vrouw Femmetje van der Does werd ook niet vergeten, want na de dood van Hendrik's tweede vrouw Femmetje Beenekamp, had zij de zorg voor zijn beide kinderen op zich genomen. Als dank daarvoor mochten beide echtelieden zo lang zij op aarde verbleven, zonder enige lasten in de hofstede op nummer 128, met alles wat daar toe behoorde blijven wonen. Zijn beide dienstboden Neeltje van Leeuwen en Geertje Posdijk zouden na zijn overlijden elk fl. 15,- ontvangen voor ieder dienstjaar.

Nadat alles op schrift was gezet, werden alle punten in deze wilsbeschikking nog eens, voor alle duidelijkheid door Hendrik van Wieringen zelf voorgelezen, in het bijzijn van twee onpartijdige getuigen, Nicolaas Tiek de kleermaker en Thomas Venecourt de klompenmaker.

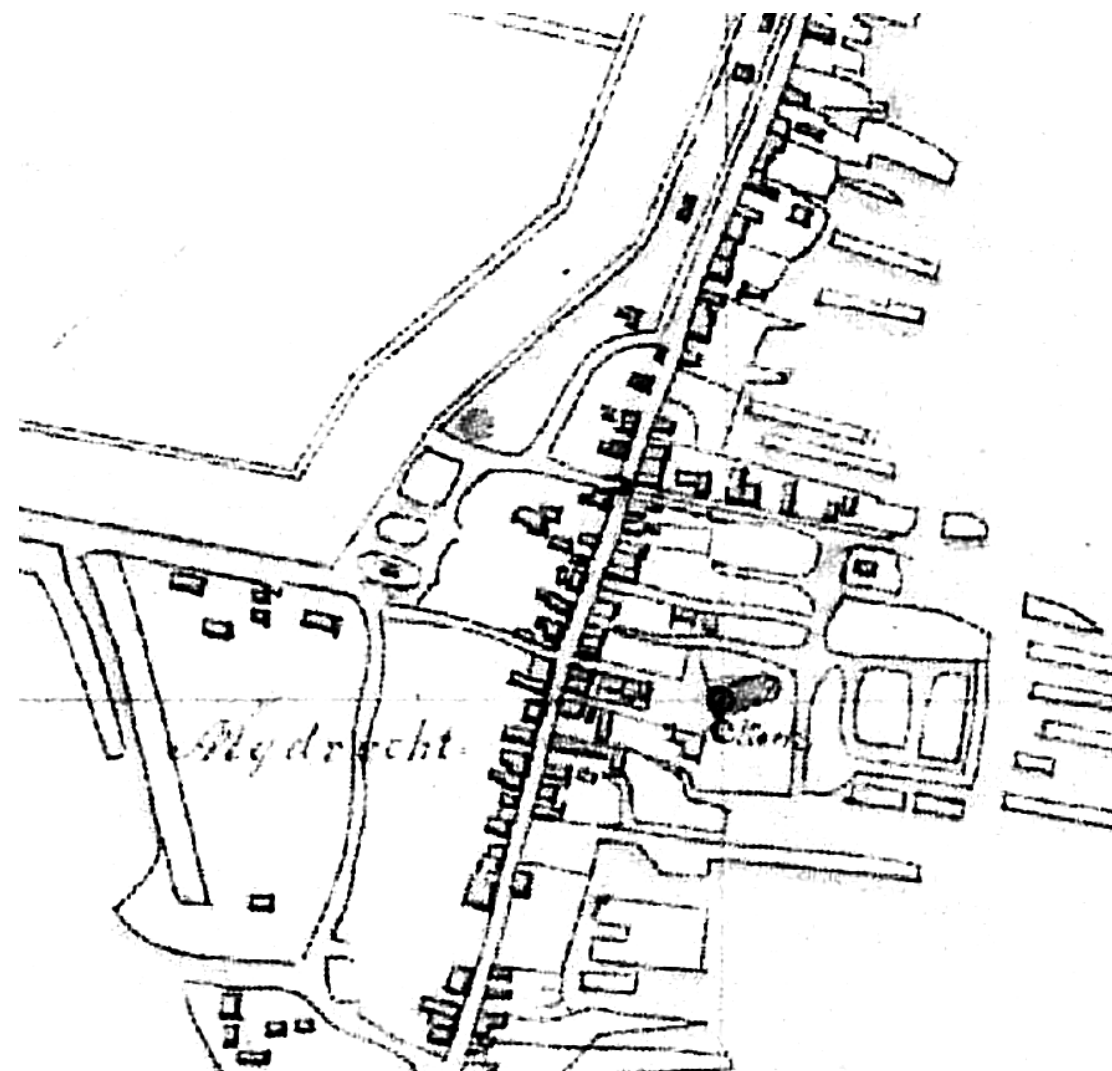
Na zijn overlijden werd daags daarna op 1 februari 1855, vanwege de afwezigheid van een der voogden op verzoek van de rechter in Loenen, het huis verzegeld. Maar op 12 februari kon toch begonnen worden met het inventariseren van de boedel ten huize van de overledene, bijgestaan door zijn zoon Klaas en beide dienstboden. Deze gebruikelijke boedelbeschrijving zou in totaal 44 pagina's vullen en zes dagen in beslag gaan nemen.

De onroerend goed waarde van zijn bezittingen werd op 26 juni 1855 in kaart gebracht door Matthijs van Leeuwen, Jacobus Honkoop en Jan van der Pijlen, allen veehouders.

In een reeks van 85 artikelen trekt dit mijn en dijn van wijlen Hendrik van Wieringen voorbij met daarachter de namen van diens pachters.

In Mijdrecht bezat hij 6 boerenhofsteden, in Wilnis de hofsteden; "Bethlehem", "Amstelzigt" en de "Kraanvogel" en in Vinkeveen, Abcoude Proostdij en Zevenhoven elk één. Tot in het kleinste detail werden ter plaatse deze eigendommen en de staat waarin het gepachte verkeerde opgetekend, dat uiteindelijk een totale waarde vertegenwoordigde van fl. 216.925,00

Een zeer omvangrijk deel van zijn kapitaal had hij uitstaan bij het Grootboek Nationale schuld, daarnaast bezat hij grote aantallen effecten, obligaties en hiervoor reeds vermeld, grote aantallen certificaten van het Keizerrijk Rusland en Oostenrijk. Maar ook zijn directe omgeving kon bij hem terecht voor geld en goede raad, gezien de lijst met vorderingen die hij had uitstaan bij vele inwoners binnen de Ronde Venen. Nadat notaris Joannes Constatinus van der Heijden alle verzamelde informatie had samengevat in een totaal overzicht van baten en lasten, werd na enig plussen en minnen duidelijk dat dit gesaldeerd vermogen heden ten dage ruim zes miljoen euro zou vertegenwoordigen. Een niet te verwaarlozen erfdeel dat zijn beide minderjarige kinderen later ten deel zou vallen, maar



"Kadaster schets"
Mijdrecht Dorp.

dit vooruitzicht zou reeds na enkele jaren vanwege droeve omstandigheden volledig veranderen.

Gezien de aantekeningen destijds in het bevolkingsregister, verbleef zoon Klaas Hzn. op een kostschool in Alphen en had Marritje zijn zus, (tijdelijk?) domicilie gekregen bij haar oom en voogd Klaas van Wieringen Czn. Maar in de zelfde bron werd tevens melding gemaakt van haar overlijden op 25 februari 1859, nog geen twintig jaar oud. Echter niet in Mijdrecht maar in Moordrecht ten huize van haar oom Nicolaas Jan Francois, vermoedelijk na een lang ziekbed. Want toen notaris J.C. van der Heijden later de gebruikelijke testamentaire procedures op ging maken, bleek dat er nog twee rekeningen open stonden over het voorlaatste jaar. Een van geneesheer Bochove te Moordrecht (f.275,80) en de andere van Dr. Kallenbach te Rotterdam (f.316,00) Een ander opvallende passage betrof de uitstaande restant vorderingen van o.a. van Gein, metselaars te Mijdrecht (f.3261,22), de Wed. van der Helm en Zoon, voor timmer werkzaamheden (f.4162,35) en de Wed. Vosmeester voor schilderswerk (f.309,27½). Deze bedragen hielden mogelijk verband met reeds vergevorderde plannen voor de bouw van de latere villa.

Dat viel namelijk op te maken uit een andere aanwezige notariële akte.

Daarin werd in augustus 1860 de sloop van de achter gelegen hofstede van wijlen Matthijs van Leeuwen gegund aan timmerman Arie van Mourik uit Mijdrecht. Echter met dien verstande, dat niet alleen een deel van de buitenmuur van de paardenstal moest blijven staan, maar het resterende sloopmateriaal vanwege het in aanbouw zijnde Herenhuis aan de Dorpsstraat, via de wetering moest worden afgevoerd. De onderlinge vertrouwensrelatie tussen notaris en zijn cliënt kreeg een vervolg, toen op 25 mei 1859, Klaas van Wieringen Hzn in een verzegelde envelop voorzien van een lakstempel, zijn voorlopig eerste testament, in bewaring achter zou laten bij J.C. van der Heijden.

Bronnen:

- www.genealogieonline.nl/parenteel-van-der-heijden/
- Proosdijkoerier - september 2003.
- ^a Bron notarissen Mijdrecht 1664-1895.
- Notaris J.C. van der Heijden (1831-1850 te Vinkeveen en 1850-1877 Mijdrecht) Repertorium 1798 - minuten 1757-1758-1759.
- Verder dank aan P.G.J. Forsthövel, W. Becker en J. Frankenhuizen.

Henricus Gockinga (1718-1772): predikant en boekverzamelaar

Door Kimberly Pothuizen

Van 1612 tot 1772 werden de protestanten van Wilnis en Vinkeveen steeds bediend door dezelfde predikanten. Henricus Gockinga was de laatste predikant die zij deelden, want hierna verzochten de Vinkeveners de Staten van Utrecht om een eigen predikant te mogen benoemen. Gockinga werd omstreeks 1718 geboren te Groningen en studeerde theologie in zijn geboortestad en Leiden. Alvorens hij verhuisde naar zijn woning te Oudhuizen, was hij verbonden aan de classis Leiden als proponent, een afgestudeerd theoloog die mag preken en beroepen kan worden in een gemeente. Dit was hij voor een kleine twee jaar, want op 25 november 1742 werd Gockinga als predikant van Wilnis en Vinkeveen bevestigd door J. van Vianen, predikant te Kockengen. De handoplegging geschiedde door hem en de predikant van Mijdrecht, E. van Eyndthoven. Diezelfde namiddag hield Gockinga zijn intreerede in het hervormde kerkgebouw te Wilnis, dat sinds 4 februari 1742 in gebruik was genomen.

De rede bestond uit een voorlezing en uitleg van de Brief aan de Galaten, geschreven door de apostel Paulus, en een persoonlijke boodschap aan de inwoners van Wilnis en Vinkeveen. Gockinga keek ernaar uit om ‘deze heerlyke bediending te vervullen’ en hoopte op een gemeenzame omgang. Zijn huis stond open voor ‘eenieder sonder onderscheit’, mits op redelijke tijden, want een jonge predikant had veel werk! Gockinga verdedigde zijn jongheid en onervarenheid. Hij was zich bewust van zijn tekortkomingen en bovendien, sprak hij, hoefde men niet op leeftijd te zijn om de evangelie verkondingen. Gockinga had een duidelijk idee over hoe hij die wenste te prediken:

Ik hoop u Godts zone eenvoudig te verkondigen; ik zal u geenzins ophouden met verrezogte uitleggingen, met onnutte twistvragen [...] Neen! Vrienden ik zoek op het fundament gout, zilver, kostelyke stenen te bouwen, ik zal er over uit zijn om u Jezus klaar en bevattelyk voor te dragen opdat ik u niet over ‘t hoofd predike.

Zijn manier van preken doet denken aan die van zijn oude studiegenoot te Leiden, Paulus Chevallier (1722-1795). Chevallier was een voorstander van de zogenaamde ‘Engelse preekmethode’, die in de Nederlandse Republiek pas echt zou doordringen in 1768 dankzij de bekende Ewaldus Hollebeek (1719-1796). In deze preekwijze werd de tekst kort en bondig verklaard, in plaats van de ingewikkelde analyse van de oude preekmethode. Zowel Hollebeek als Chevallier ontmoetten de nodige kritiek van de orthodoxe zijde, omdat de nieuwe preekwijze erg leek op die van de remonstranten. Het lijkt er echter op dat Gockinga eerder het rechtzinnige pad bewandelde, dan dat van het vrijzinnige. Zo laat hij in 1767 zijn diepe afkeur blijken voor de Socinianen, die de leer van de goddelijke drie-eenheid verwierpen. Wel zijn er aanwijzin-

gen dat niet iedereen Gockinga’s manier van preken toejuichte. Zo schreef hij in de voorrede van zijn gepubliceerde predicatie:

Ik voorzie zeer wel, dat het aan geen bedillers (= bemoeials) ontbreken zal, die op deze myne predikaatsi zullen schrollen (= mopperen) [...] Doch ik verzeker u dat ik my daar gansch niet aan kreune.

Naast zijn toewijding aan de godgeleerdheid, toonde Gockinga een brede belangstelling voor de letterkunde. Hij schreef grafschriften en verschillende gelegenhedsverzen, onder andere ter ere van de benoeming van Willem IV tot erfstadhouder in 1747: Nederlands volk opgewekt tot vreugde over de verheffing van Zijne hoogheid den Heere W.C.H. Friso, Prince van Oranje en Nassauw enz. Uit zijn briefwisseling met de rechtsgeleerde Gerard Meerman (1722-1771) en filoloog en historicus Christoph Saxe (1714-1806) blijkt bovendien dat Gockinga een groot boekverzamelaar was.

Gockinga verzamelde zowel godgeleerde als klassieke werken, het liefst oude, zeldzame geschriften uit de late Middeleeuwen. Hij struinde verschillende veilingen af en ging op bezoek bij geleerden die in het bezit waren van een uitgebreide boekencollectie. Zo schreef hij in 1762 dat hij spoedig naar Groningen zou vertrekken: ‘zo hebben gelegenheit om de openbare bibliotheek aldaar, zolang zelf begere, te doorsnuffelen.’ Over zijn eigen boekverzameling was Gockinga bescheiden: ‘niet meer, dan 4 kasten vol, die zelfs niet groot zijn.’ Maar dankzij een veilingcatalogus wordt duidelijk dat Gockinga er een indrukwekkende collectie op nahield. Zo was hij in het bezit van een zeldzaam vijftiende-eeuws getijdenboek. Het boek staat nu bekend als het zogenaamde ‘Gockinga-handschrift’ (zie afbeelding). Na de dood van Gockinga werd het op de veiling verkocht voor 31 gulden.



Collectie Tresoar: eerste deel van het Gockinga-handschrift.

Gockinga zag de boekdrukkunst als een geschenk uit de hemel. Dankzij de pers vond immers de verspreiding plaats van allerlei godsdienstige en klassieke werken. Toch kleefden er ook nadelen aan de opkomst van de drukpers vond hij.

Ook is waar, dat door de drukkunst enige menigte van smaadschriften in de waerelt komt, waardoor, zo gehele aanzienlyke vergaderingen, als byzondere, en dikwijls de beste lieden op een gruwelyke wyze gehoond worden, gelyk in vorige tyden de Oranjevorsten zelfs niet vrijgebleven zyn.

Gockinga maakte zich vooral zorgen over de invloed op de goede zeden: ‘zovele onkuische boeken, als romans, en dergelyke, die zielverderfelyk voor de jeugt zyn.’ In de periode dat Gockinga leefde, ontstond het moderne romangenre. Het genre kreeg bij veel schrijvers een negatief imago. Romans zouden bij jonge lezers, zeker bij vrouwen, onrealistische verwachtingen van het huwelijk en wellust oproepen.

De correspondentie van Gockinga laat weinig los over zijn persoonlijke leven. Dankzij H. Brouwer weten we dat hij woonde in een vrije woning met een riant tuin en een salaris genoot van 700 gulden per jaar. In zijn brieven aan Meerman, wiens grootste werk Gockinga

uit het Latijn mocht vertalen, schreef hij wel eens over persoonlijker aangelegenheden dan zijn boekliefebberij. Bij het overlijden van Gockinga’s kinderen, in 1764, hielden de mannen nauw contact. Het is niet onwaarschijnlijk dat hij zijn kinderen verloor aan de pokken. Deze ziekte was grotendeels verantwoordelijk voor de kindersterfte in de achttiende eeuw. Zelf had Gockinga hieraan geleden tijdens zijn twaalfde levensjaar.

De brieven van Gockinga vermelden helaas niets over zijn activiteiten als predikant van Wilnis en Vinkeveen. Hij maakte zich voornamelijk zorgen over de nationale situatie, in het bijzonder over de positie van de stadhouder. Het oude conflict tussen staatsgezinden en orangisten laaide regelmatig op in de achttiende eeuw. Tot de jaren tachtig werd het stadhouderschap niet direct aangevallen, maar ging het om andere maatschappelijke kwesties. Zo werd de orthodoxie verbonden met het Oranjehuis en verdacht men de vrijzinnigen van een staatsgezinde visie. Dit kwam voort uit de zeventiende-eeuwse twist tussen de remonstranten en de contraremonstranten. Daarnaast was er volgens de orthodoxen een verbond gesloten tussen God, de Republiek en Oranje.

>>

In de periode dat Gockinga met Saxe correspondeerde, was de laatste in een hevige pennenstrijd verwickeld met de hoogleraar Petrus Burmannus Secundus (1718-1778). Burman beschuldigde Saxe ervan dat hij boeken zou hebben gestolen uit zijn collectie. In werkelijkheid had de kwestie een zware politieke lading. Burman, ook wel bekend als de ‘Baron van Santhorst’, had in 1756 een antistadhouderlijk gedicht gepubliceerd en van 1756 tot 1778 was zijn buitenplaats Santhorst de ontmoetingsplaats voor een vrijzinnig, staatsgezind gezelschap. Het moge duidelijk zijn aan welke kant Gockinga stond. Als orangist verafschuwde hij de ‘lasterlyke’ ideeën die Burman de wereld inbracht.

...terwijl ik wenschen, dat de Baron eindelyk tot betere gedachten mag komen, en met schaamte en zelfverfoeiing belyden voor de gansche waerelt [...] My dunkt, hij moet zijn ogen niet durven opslaan.

Geen wonder dat deze jonge predikant het druk had. Zijn reizen door de Nederlandse Republiek, op zoek naar zeldzame boeken, en de correspondentie met allerlei beroemde geleerden namen een belangrijke plaats in in het leven van Gockinga. Menig keer uitte hij zijn frustratie over het winterse seizoen, omdat zijn brieven vertraging opliepen vanwege ‘t besloten water’ en zijn schuit niet kon uitvaren. Des te opvallender is het dat er na 1768, bij mijn weten, geen brieven meer van hem zijn verschenen. In 1772 verscheen er een bericht in het tijdschrift Boekzaal der geleerde wereld dat Henricus Gockinga ‘na een langdurige smertelyke ziekte, in den ouderdom van omtrent vijf-en-vijftig jaren’ was overleden.

Oude spulletjes?
Gaat u de boekenkast of zolder uitruimen?
Heeft u materiaal dat interessant is voor de
Historische Vereniging? Neem dan contact op
met dhr. P. van Golen, telefoon: 0297 - 261 672,
e-mail: apvgolen@hetnet.nl.

Bronnen

- Brieven van Henricus Gockinga aan Gerard Meermann, 1761-1766: Meermann Museum, inv. nr. 258/324-378.
- Brieven van Henricus Gockinga (1718-1772), geschreven aan Christoph Saxe (1714-1806): Koninklijke Bibliotheek, signatuur 74 D 9.
- Gerard Meerman, Uitvinding der boekdrukkunst, getrokken uit het Latijnsche werk van Gerard Meerman, met ene voorrede en aantekeningen van Henrik Gockinga (Amsterdam 1767).
- Henricus Gockinga, Paulus Heilige opvolging van Gods roepende stemme... vertoont uit Gal. 1:15, 16. In eene Intrede tot de gemeente van Wilnis en Vinkeveen (Juriaan van Paddenburg, Utrecht 1743).
- Maandelyksche uittreksels of Boekzaal der geleerde wereld (Gerard onder de Linden, Amsterdam 1742) dl. b 636, 739 (let op: genummerd als 793 door drukfout) en (1772) dl. b 533.
- Veilingcatalogus, boeken van Henricus Gockinga, 14 tot 21 juni 1773 (J. S. Bosch, Utrecht 1773).
- J. Hartog, ‘Santhorst’, in: De Gids 46 (1882) dl. 2, 238-280.
- Dorothee Sturkenboom, Spectators van hartstocht. Sekse en emotionele cultuur in de achttiende eeuw (Hilversum 1998) 235-237.
- A.J. van der Aa, Nieuw biographisch, anthologisch en critisch woordenboek van Nederlandse dichters. Deel 2 C-N (Amsterdam 1845).
- Jelle Bosma, ‘Van natuur geen redenaars. De gedrukte en uitgegeven preek in Nederland in de tweede helft van de achttiende eeuw’, Documentatieblad werkgroep de achttiende eeuw (1991) 29-45.
- H. Brouwer, ‘Protestanten in Wilnis’, in: A. Bloed e.a. ed., Van Wildernis tot Ronde Venen. Grepen uit de geschiedenis van Wilnis (Wilnis 1984) 138-159.
- Jan Pieter de Bie en Jakob Loosjes, Biographisch woordenboek van protestantsche godgeleerden in Nederland. Deel 3 (Den Haag 1919-1931) 274-275.
- D. Nauta e.a. ed., Biografisch lexicon voor de geschiedenis van het Nederlands protestantisme. Deel 2 (1983) 122.
- S.R.E. Klein, Patriots Republikanisme. Politieke cultuur in Nederland (1766-1787) (Amsterdam 1995)
- www.tresoar.nl
- www.hervormdwilnis.nl

PROBLEMEN MET EEN ORGANIST

Door Fred de Wit

Op 19 september 1913, dus bijna 100 jaar geleden, stuurde pastoor Beverborg van de katholieke parochie in Driehuis een brief aan de aartsbisschop in Utrecht. Daarin vroeg hij toestemming om een nieuwe organist te mogen aanstellen.

De brief van de pastoor
Pastoor Beverborg legde in de brief uit waarom hij dat nodig vond. “Ik wordt hiertoe gedwongen omdat door de schuld van de organist en het koor de godsdienst oefeningen niet worden gehouden zoals het behoort. Er is hier een onbezoldigde directeur van het koor, tevens organist, C.Knigge genaamd. Hij is lid van de Provinciale Staten voor de R.K. Staatspartij die zich met alles druk maakt, behalve met het koor. Hij komt precies zondag in de hoogmis en een heel enkele keer in de week als het orgel bespeeld moet worden. Hij woont ook drie kwartier van de kerk vandaan. Ook is hier een ander, die het orgel bespelen kan, zelfs beter dan de zogenaamde directeur. Hij moet met hard werken zijn brood verdienen. Vroeger kwam hij geregeld, maar is nu getrouwd en moet voor zijn gezin zorgen. Hem zou ik graag als organist willen aanstellen. Hij heeft ook de takt om met de zangers te oefenen. Dit laatste is hard nodig want de zang is hier dikwijls allertreurigst. Er zijn maar enkele zangers en dan nog wat voor stemmen! Ik zou gaarne deze Gerrit Visser willen belasten om enige jongelui te leren zingen voor het koor, dan zijn we te allen tijde gered. Het is toch erg dat op de feestdag van het Heilig Hart, meermalen op de eerste vrijdag, in de meimaand oefeningen, bij gezongen jaargetijden en in het lof geen organist en geen enkele zanger aanwezig is. Meermalen gaan de mensen in groten getale naar huis omdat er geen lof is en geen enkele zang. Dit mag toch niet zo blijven. Ik weet geen andere oplossing dan een gesalarieerde organist aan te stellen. Daarom verzoek ik u mij permissie te geven om jaarlijks hiervoor 100 gulden op de begroting van de kerk uit te trekken, opdat Gerrit Visser een kleine schadeloosstelling krijgt en de godsdienst oefeningen geregeld kunnen worden gehouden.”

De loopbaan van Cornelis Knigge
Cornelis Knigge, geboren op 23 november 1854, werd in zijn dorp Wilnis beschouwd als een deskundige op landbouwgebied. Hij was begonnen als landarbeider en zuivelbereider. Later werd hij directeur van een tuinbouwbedrijf in Mijdrecht. Maar ook de politiek had zijn grote interesse en hij werd voor de toenmalige RKSP gekozen in de Provinciale Staten van Utrecht. Hij vervulde deze functie van maart 1908 tot november 1938, dus ruim 30 jaar. Soms met problemen. Tijdens de verkiezingsstrijd in 1913 had hij namelijk verkon-

digd dat de liberale kandidaat J.A. van Hamel de katholieke geestelijkheid onjuist had bejegend. Hamel voelde zich zeer beledigd en eiste genoegdoening omdat hij dit nooit had gezegd. Hij eiste excuses en dreigde Knigge anders een proces aan te doen. Er zat voor Knigge niets anders op dan zijn excuses aan te bieden. Wellicht is dat voor pastoor Beverborg eveneens een reden geweest waarom hij van Knigge af wilde. Het incident had geen verdere gevolgen want in 1922 werd hij ook voor de Tweede Kamer gekozen. Daar vervulde hij een onopvallende rol zodat hij in 1925 niet werd herkozen. Plaatselijk was hij ook politiek actief. Op zijn 57e jaar werd hij in 1912 gekozen tot gemeenteraadslid en bleef dat 27 jaar waarvan de meeste jaren als wethouder van openbare werken en loco-burgemeester. In 1939 werd hij door zijn partij niet meer op een verkiesbare plaats gezet waarop hij zich kandidaat stelde voor een onafhankelijke partij. Deze ingezonden lijst van kandidaten werd echter afgekeurd omdat aan een aantal formaliteitenniet niet was voldaan. Zo kwam er een einde aan de politieke loopbaan van Cornelis Knigge. Er zullen weinig politici zijn die het zo lang hebben volgehouden. Op 22 februari 1941 overleed hij. In Wilnis is nog een onopvallende brug die aan hem herinnert: “wethouder Kniggebrug”. Naast zijn politieke werkzaamheden was Knigge lid van het bestuur van de Stichtse Ongevallenverzekering en Ziekteverzekering van 1909 tot 1929 en lid van de Rijkszuivelcommissie provincie Utrecht. Bovendien was hij medeoprichter en beschermheer van de muziekvereniging Viribus Unitis van 1927 tot zijn overlijden. Hij was dus een druk baasje. Vandaar dat het begrijpelijk is dat pastoor Beverborg klaagde over zijn functioneren als organist. Overigens is er over Knigge nog veel meer te vertellen, want ook in andere zaken was Knigge een zeer bekende en omstreden figuur. Maar hierover heeft Joop Frankenhuizen al in het maartnummer van onze Proosdijkoerier van 2005 geschreven met als titel “Een brug te ver”.

Geraadpleegde bronnen:

- Streekarchief Vecht en Venen : Archief R.K. kerk Driehuis
- Archief voormalige gemeente Wilnis.



C. Knigge.

Subsidie gemeentelijke monumenten blijft bestaan voor oude gemeente De Ronde Venen.

Abcoude en Baambrugge vallen buiten de regeling.

Door Marian Sterenborg

Voor de tot nu toe 120 gemeentelijke monumenten in de oude gemeente De Ronde Venen blijft ook dit jaar de gemeentelijke subsidiepot van 51.400 euro beschikbaar, zoals dat per 1 januari 2011 al door de gemeenteraad was vastgesteld. Dat bedrag is geheel voor de oude gemeente De Ronde Venen, want de voormalige gemeente Abcoude heeft geen gemeentelijke monumenten. In Abcoude en Baambrugge zijn er de cultuur historische waardevolle panden, die gedeeltelijk beschermd worden via het bestemmingsplan. Totaal gaat het daar om 141 panden. Voor die panden is geen subsidie. Volgens verantwoordelijk wethouder Kees Schouten zijn er nog geen beleidsplannen in aantocht om de regelgeving op dit gebied in de beide voormalige gemeenten gelijk te trekken. Verder zijn er totaal in de nieuwe gemeente de Ronde Venen 170 rijksmonumenten: 139 in Abcoude en Baambrugge en 31 in de oude gemeente De Ronde Venen.

De oude gemeente De Ronde Venen was in 1998 gestart met de instelling van gemeentelijke monumenten. De conceptlijst van 120 objecten, die vanaf 1992 door de leden van het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) werd opgesteld, is inmiddels volledig aangenomen. De toewijzing van objecten gaat via de provinciale monumentencommissie die aan het college adviseert. Abcoude werkte voorheen altijd met een eigen gemeentelijke commissie. Om toch wat dichterbij alle gemeenten te staan is de provinciale commissie onlangs opgesplitst in een commissie voor De Ronde Venen en Stichtse Vecht en een commissie voor de rest van Utrecht met uitzondering van de stad Utrecht en Amersfoort. Ook zijn aan de monumentencommissie burgerleden toegevoegd, die ter plaatse goed op de hoogte zijn. Ons redactielid (en oud voorzitter van de vereniging) Piet Grundmann is zo'n iemand en intussen aan zijn laatste jaren als burgerlid bezig. Nieuw zijn vanuit Abcoude Wim Timmer en vanuit de oude De Ronde Venen Rolf Verkaik, die de opzet van de gemeentelijke monumenten destijds als ambtenaar begeleid heeft. Rolf is als beleidsmedewerker cultuurhistorie inmiddels opgevolgd door Bas Willemsen. De commissie vergadert om de week in Maarssen of in De Ronde Venen.

Nieuw is volgens Bas Willemsen dat gemeenten tegenwoordig in een ruimtelijk plan ook alle cultuur historie moeten meenemen zoals panden, landschapen maar ook bijvoorbeeld de dijken bij de forten van de Stelling van Amsterdam. "Die dijken hadden voorheen geen status", aldus Willemsen. "Wat ook nieuw is per 1 januari 2012", zo zegt hij, "Is de voorwaarde voor de monumentenstatus. Tegenwoordig kan dat zelfs een nieuw gebouw zijn. Van een historie is dan nog geen sprake. Leeftijd speelt geen rol meer". Voorbeelden heeft hij daar nog niet van.

Voor de rijksmonumenten heeft het rijk inmiddels bepaald dat er geen aanwijzingen meer gedaan worden van objecten van voor 1945. Het gaat nu om de periode van 1945 tot 1960. In de rijksregeling krijgen alleen kerken subsidie. Voor woningen geldt dat goedkope leningen kunnen worden afgesloten en dat de onderhoudskosten kunnen worden afgetrokken van de belastingen. Voor de gemeentelijke monumenten zijn de subsidiemogelijkheden voor woningen er wel maar bepaald niet onuitputtelijk. Juist om financiële redenen had de gemeente Abcoude destijds niet gekozen voor gemeentelijke monumenten maar voor cultuur historisch waardevolle panden. Die hebben wel weer het voordeel dat er meer mag als het gaat om verbouwingen.

Willemsen benadrukt nog maar eens dat alle financiële mogelijkheden, zoals subsidie, goedkope leningen en belastingaftrek onderhoudskosten op de website van De Ronde Venen staan. Hij heeft het idee dat er soms te weinig gebruik van wordt gemaakt.

EEN REL IN DE MIJDRECHTSE DORPSSTRAAT

Door Fred de Wit

Het woord "ontvanger" heeft diverse betekenissen. Er kan een ontvangtoestel mee bedoeld worden, zoals radio of televisie. Het is ook iemand die iets ontvangt. Maar het is eveneens een beroep zoals dat van een belastingontvanger. Tegenwoordig is dat iemand die vrij anoniem zijn werk doet.

Een brief naar de gouverneur

Vroeger was dit anders zoals de ontvanger Van Rooyen dit in 1833 in Mijdrecht ondervond. Hij woonde in het centrum van het dorp, ongeveer op de plek van de huidige raadszaal. Hij moest hier in opdracht van de gouverneur van de provincie Utrecht belastingen innen. Tegenwoordig gebruiken wij het woord gouverneur in onze provincie niet meer, maar spreken wij van de Commissaris van de Koningin. Door zijn beroep was hij dus bekend met alles wat in het dorp gebeurde, hoe het met de mensen en bedrijven ging. Hij werd daarom soms door velen met argwaan bekeken, want niemand betaalde nu eenmaal graag belasting en iemand laat over zijn inkomen en bezittingen niet altijd het uiterste puntje van zijn tong zien. Vandaar dat de belastingontvanger niet in het dorp voor de populairste inwoner doorging. Maar anderzijds probeerden allerlei mensen goede maatjes met hem te worden want je weet maar nooit. Van Rooyen was dus een invloedrijk persoon die voor sommigen een mikpunt was. En dat heeft hij dan ook ondervonden. Vandaar dat hij op 22 juli 1833 een brief schreef naar de gouverneur van de provincie Utrecht waarin hij meedeelde dat hij een brief had geschreven naar de Koning waarin hij om overplaatsing had gevraagd in verband met bedreigingen die hij had ondervonden. In dit verhaal wordt duidelijk dat het uitvoerig noteren van strafbare feiten niet alleen iets is van deze tijd is maar dat dit ook al ongeveer 175 jaar geleden in Mijdrecht gebeurde. De burgemeester en de veldwachters moesten toen ook al een flink gedeelte van hun tijd daaraan besteden en de lezer zal dit in veel punten herkennen. Maar er speelde destijds nog een gebeurtenis mee, die ons in 2012 ook niet onbekend is.

Crisistijd in 1833

Evenals nu hadden we in ons land in 1833 een financiële crisis. In 1830 waren de Zuidelijke Nederlanden in opstand gekomen tegen het bewind van Koning Willem I. Door de voortdurende mobilisatie van het leger stevenden de Noordelijke-Nederlanden af op een staatsbankroet. De overheid had dus veel geld nodig.

Vandaar dat er bij wet van 29 maart 1833 een aanscherping kwam op de belastingwet van 1815. Er werd in deze periode belasting geheven naar andere maarstaven dan die wij nu kennen. Zo moest men betalen voor het aantal deuren, vensters en haardsteden die een woning had. Er werd belasting geheven over het aantal dienstboden. Discussies waren er ook over het werk van een dienstbode. Was een dienstbode die grotendeels in de tuin werkte eigenlijk wel een dienstbode? En was het verschil tussen een dienstbode en een huishoudster, gezelschapsdame en een gouvernante? Deze laatste zullen er in Mijdrecht waarschijnlijk niet geweest zijn maar het maakt wel duidelijk dat het innen van belastingen in die tijd nog al wat problemen met zich meebracht voor de belastingontvanger. Belasting van percelen met een huurwaarde van minder dan fl. 80 per jaar moest door de huiseigenaren zelf worden opgebracht. Zij hadden wel de bevoegdheid om het geld op de huurders te verhalen, maar ze konden, als de huurders dit niet wilden of konden betalen, er niets tegen doen omdat ze niet het recht hadden om de huurder het huis uit te zetten. Die konden de huur van tussen fl. 1,00 en fl.1,50 per week soms amper betalen. In Amsterdam liep het op 3 juli 1835 volkomen uit de hand en kwamen de woningbezitters in opstand tegen de hun opgelegde belasting. Zij bestormden een loods op de Herenmarkt en staken die in brand. In deze loods werd soep aan de armen verstrekt. Vandaar dat dit voorval de naam kreeg van "Soeploodsoproer". Deze affaire leidde tot het ontslag van de Amsterdamse burgemeester.

De ontvanger voelt zich onveilig

Wat was er in Mijdrecht aan de hand? In de brief liet Van Rooyen blijken dat hij zich in Mijdrecht niet meer veilig voelde. Op de 8e april had door zijn aanklacht



Een ontvanger uit Noord-Brabant. Je kan wel aan zijn kleding zien dat een ontvanger tot de notabelen behoorde.

de veldwachter van de gemeente de raddraaiër Peter van Lammeren opgepakt, die zich in het turfschuurtje van Van Rooyen had verscholen. Tijdens de afwezigheid van de ontvanger had de dienstbode Van Lammeren daarin binnen gelaten. Verder waren in zijn afgesloten tuin twee weken daarna de pas gezaaide planten door onbekenden vernield. Van Rooyen had hiervan geen aangifte willen doen omdat zijn dienstbode hem verzekerd had dat ze Van Lammeren niet meer binnen zou laten. Maar tot zijn teleurstelling waren in de de nacht van de 26e mei zijn voordeur en de vensters besmeurd met teer. Ook de spullen van zijn kinderen die buiten stonden, waren vernield. De gerechtsdienaar N. Smit had echter te kennen gegeven dat dit kleine overtredingen waren die men niet altijd kon vervolgen. Van Rooyen vermoedde dat hij door zijn ambt van gemeenteontvanger steeds te grazen genomen werd en daarom richtte hij zich met een brief tot de Commissaris van de Koning. Hij was zelfs met de dood bedreigd. Zijn gezin voelde zich eveneens in gevaar. Hij schreef verder aan de Commissaris dat hij ongaarne de provincie wilde verlaten maar deze onhoudbare toestand hem daartoe dwong. Daarom vroeg hij de Commissaris om te bemiddelen zodat hij een andere standplaats zou krijgen ter wille van zijn gezin.

Ook de burgemeester licht de Commissaris in

Burgemeester Verdam was inmiddels eveneens van situatie op de hoogte gesteld en schreef op 28 oktober 1833 in een uitvoerige brief aan de Commissaris van de Koning te Utrecht dat de ontvanger Van Rooyen hem niet had verteld dat hij met doodslag was bedreigd en evenmin dat er op de 16e oktober was gebonsd op zijn achterdeur. Het voorgevallene op 6 oktober had hij met de veldwachter besproken en er was toen onderzoek naar gedaan en proces-verbaal opgemaakt wegens bedreiging. Dit was aan de heer officier van politie toegezonden en voor de rechter gebracht. De twee daders, Leendert Jongeneel en Pieter Kraan zijn als schuldigen gestraft, de eerste naar ik meen tot zes weken en de tweede tot 14 dagen gevangenis. Tevens waren ze nog veroordeeld tot de kosten van het proces en een boete. Uit de brief van de burgemeester bleek dat Leendert Jongeneel geen lieverdje was en zijn kameraad Pieter Kraan evenmin. Zij hadden ook verschillende kameraden in het dorp die op kosten van Leendert mochten drinken en zo voor ongeregelde zaken zorgden. Na de veroordeling van beiden was het rustig in het dorp. Op 30 oktober schreef Van Rooyen aan burgemeester Verdam dat hij tevreden was over zijn optreden als burgemeester. Maar daarbij bleef het niet want er was inmiddels een nieuwe rel ontstaan.



Verklaring van Arie van der Heul

Arie van der Heul, die de functie had van gemeente-bode en veldwachter, bracht op 7 oktober bij burgemeester Verdam rapport uit over de gebeurtenissen bij Van Rooyen. Hij schreef dat hij de afgelopen zomer het huis van de ontvanger in de gaten had gehouden en eveneens had geconstateerd dat in die tijd herhaaldelijk ruiten van de woning waren ingegooid, de groententuin was vernield en het huis met teer was besmeurd. “Gisteravond zat ik in de Dorpsstraat op de bank van diens overbuur mevrouw Klaus (het huidige pand nummer 23 FdW), omdat ik van Van Rooyen had gehoord dat er bij zijn huis weer herhaaldelijk was aangebond door Leendert Jongeneel en toen deze Van Rooyen zag had gezegd: “Daar staat de bliksem”. De veldwachter verklaarde verder dat toen hij daar enige tijd gezeten had twee manspersonen aankwamen lopen die tegen elkaar zeiden: “De oude Van der Heul is weer op de been, de oude bliksemse sodemieter”. “Nadat ze mij voorbij gelopen waren kwamen zij terug en gingen voor mij staan. Het waren Leendert Jongeneel en Pieter Kraan, die beiden in Mijdrecht wonen en aan mij vroegen: “wat moet jij hier zoeken?” Toen ik zei dat dit hun niets aanging zei Jongeneel tegen mij: “Je zoekt toch wat je thuis wil brengen”, waarop ik opstond en zei: “Hier is mijn post en niet thuis. Leendert Jongeneel ging toen vlak voor mij staan en zei: “Ik ben nu weer twee dagen vrij en heb door jou bliksem zes weken onschuldig in de gevangenis gezeten”. Hij begon mij met vreselijke vloeken uit te dagen en begon zijn buis uit te trekken om met mij in gevecht te gaan. Ik bleef hier rustig onder en zei: “Ik ben hier gekomen om de orde te bewaken en niet om te vechten en ik raad jullie aan van mij af te blijven en weg te gaan, want anders ben ik genoodzaakt om middelen te gebruiken die ik daartoe heb.” Leendert Jongeneel begon daarop vreselijk te vloeken en vloog op mij waarna ik met mijn met kruid geladen pistool trok en tegen het lijf van Jongeneel hield, die het pistool van zich afhield waarop ik schoot. Jongeneel raakte daarbij niet gewond en al vloekende verwijderde hij zich van de veldwachter. Maar toen kwam Pieter Kraan op mij af,

doch de slag met de rotting bekwam hem zo dat de stok in twee stukken brak waarop hij zich snel verwijderde evenals Leendert Jongeneel.” Getuigen van deze rel waren Eliazar van Emden uit Mijdrecht, die zich toen voor het huis van mevrouw Klaus bevonden, evenals mijn kleinzoon Arie van der Heul en de 14-jarige zoon van burgemeester Verdam, die vlak naast het huis van mevrouw Klaus woont. De veldwachter verklaarde later dat hij voor zijn eigen veiligheid verplicht was om te schieten, hoewel hij dat aanvankelijk niet had willen doen. Maar hij deed dit, omdat Leendert Jongeneel hem en de gerechtsdienaar Nicolaas Smit had bedreigd. Immers toen Leendert Jongeneel met Pieter Kraan afgelopen zondagnamiddag op de Hoflandsche weg de zoon van de diender Smit zagen zei hij openlijk tegen Jan Hommels en Jan van Geijn die daar ook liepen: “Daar gaat nog zo een smeerlap heen, maar ik zal het de diender en Van der Heul betaald zetten. Zij, de bliksemse smeerlappen, moeten nog een pak slaag van mij hebben en krijgen dit ook zeker.”

De verklaring van Antonie van der Louw

Antonie van de Louw, een 43-jarige schoenmaker, was in Mijdrecht door de raad aangesteld tot buitengewoon nachtwacht. Hij vertelde dat hij op 10 oktober 1833 ‘s avonds omstreeks 10 uur in de Dorpsstraat in gesprek was met huisvrouw Van Beijeren, die zich voor haar huis bevond. Daar waren eveneens Leendert Jongeneel en Klaas Braam, die beiden in Mijdrecht woonachtig zijn. Jongeneel zei toen tegen hem: “Moet jij hier de wacht houden? Je hebt zeker niet meer te vreten en bent nu stellig verklikker geworden.” Klaas Braam voegde hieraan toe: “Die smeerlappen moeten hier de wacht houden. Ze zullen schieten, pas op, de lantaarn brandt ook. We zullen hier niet veilig meer kunnen wegllopen, want ze zullen schieten.” Vervolgens liepen zij verder, waarop later Klaas Braam bij het huis van mevrouw Klaus achter een boom bleef staan en Leendert Jongeneel terugliep, terwijl ik nog met de vrouw van Hendrik van Beijeren in gesprek was. Hij zij tegen mij: “Wat zeg jij smeerlap”, waarop ik hem antwoordde: “Ik heb niks met je nodig, je gaat weg.” Hierop zijn Leendert Jongeneel en Klaas Braam doorgelopen. Enige tijd later keerden zij terug, maar liepen toen zonder iets te zeggen verder.

Hoe ging het verder

Tot zover de gegevens over deze incidenten die naar de Commissaris van de Koning in 1833 zijn opgestuurd. Ongetwijfeld zullen de daders niet ongestraft zijn gebleven en zijn er nog bronnen waarin nog meer gegevens over deze raddraaiers te vinden zijn. Misschien komt er dan een vervolg op dit verhaal. In het dorp zal dit alles niet onopgemerkt zijn gebleven en destijds het gesprek van de dag zijn geweest.

Waar werd dit voor gebruikt?

Eén van de doelen van Museum De Ronde Venen is zo veel mogelijk informatie over haar museum-objecten te verzamelen en te registreren, opdat deze behouden blijft voor toekomstige generaties. In de collectie van Museum De Ronde Venen zitten echter enkele objecten, waarvan zelfs onze deskundigen niet weten waar het voor werd gebruikt. Wij hopen dat u ons hiermee kunt helpen!



Deze ijzeren tang heeft een specifieke vorm. Bijzonder is de ketting die aan twee ogen aan het heft is bevestigd. De tang is 45 cm lang.

Wie weet waar deze tang voor is gebruikt? Wie ons hier meer over kan vertellen, mag dit mailen naar: info@museumderondevenen.nl of bellen met 0297-262223. De gouden tip verdient een mooi boek uit de museumwinkel!



Naar de functie van het object van vorige keer blijven wij zoeken. Er is helaas geen antwoord op gekomen.

De aantrekkingskracht van een hopeloos spoor

Door Wim Wegman

Het lokaalspoor ‘de Haarlemmermeerlijnen’ werd in het begin van de twintigste eeuw met gejuich ontvangen. Toen de allereerste trein op 2 augustus 1912 reed, vierden sommige plaatsen dagenlang feest. Eindelijk was er een einde gekomen aan hun isolement. De bewoners van afgelegen dorpen, met hun vaak onbegaanbare wegen, konden nu moeiteloos naar de grote steden reizen en van daar naar de rest van de wereld. Boeren, die zich tot voor kort moesten behelpen met plaatselijke markten en veilingen, konden hun spullen het hele land door sturen. Goederen, die eerst dagen, soms weken onderweg waren, waren nu met een enkele treinrit binnen handbereik.

Het moderne leven was begonnen!

Zo op het eerste gezicht ging het de Haarlemmermeerlijnen voor de wind. Een paar jaar na de eerste treinrit - tussen Aalsmeer, Haarlem en Leiden - breidde het net zich uit naar Amsterdam, waar bezoekers zich konden vergapen aan het prachtige, speciaal voor dit spoor gebouwde station Willemspark. En het hield niet op. Het lokaalnet kreeg lijnen naar Uithoorn, naar Alphen aan den Rijn en zelfs naar Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen en Nieuwersluis. In 1918 werd de laatste zijtak geopend, een stukje spoor van een paar kilometer tussen Nieuwveen en Ter Aar.

Die lange reeks uitbreidingen waren echter geen tekenen van het succes van de Haarlemmermeerlijnen, maar eerder symptomen van de naderende mislukking. Het spoornet was vanaf het begin af aan zo geplaagd door tegenslagen en vertragingen, dat de initiatiefnemer, de Hollandsche Electricische Spoorweg-Maatschappij, in arren moede had besloten de lijnen niet in één keer aan te leggen, maar in delen. Dan kon ze er tenminste nog een beetje de vaart in houden.

Toen het net klaar was, raakte het eigenlijk al onmiddellijk in problemen. Dat kwam voor een deel door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog - waar de spoor-

wegmaatschappij natuurlijk weinig aan kon doen - die leidde tot een enorme stijging van de materiaal- en brandstofkosten. Maar voor het overgrote deel had de HESM de moeilijkheden geheel aan zichzelf te wijten.

Financieel echec

De begroting voor de aanleg klopte niet, waardoor de kosten werkelijk de pan uit rezen. De spoorwegmaatschappij hoopte de lijn in 1906 nog voor exact 6.441.000 gulden aan te leggen. Twaalf jaar later bleek dat de hele onderneming 10 miljoen gulden had gekost.

De exploitatie was eveneens op drijfzand gebaseerd. In 1914 waren de exploitatiekosten voor het spoor nog geschat op 1,27 gulden per afgelegde kilometer. Dat bedrag steeg in de loop der jaren naar 2,72 gulden per kilometer, zonder dat daar extra inkomsten tegenover stonden. Want ondanks het enthousiasme uit de begintijden viel het aantal reizigers uiteindelijk bitter tegen.

Een paar jaar na de opening van de laatste lijn zag de HESM zich gedwongen om in te grijpen. Ze sloot in 1922 enkele van de minst renderende halteplaatsen, waaronder die in Oukoop. Het kon het verval van de lijnen niet stoppen. Door de toenemende concurrentie van de bus en de economische crisis nam het aantal reizigers alleen maar verder af. Het verlies van de Haarlemmermeerlijnen liep tussen 1914 en 1934 op tot het voor die tijd astronomische bedrag van 8 miljoen gulden.

In 1935 gooide de spoorwegmaatschappij de handdoek in de ring en kondigde de sluiting aan van de lijnen tussen Haarlem en Hoofddorp, Leiden en Hoofddorp en Alphen en Uithoorn. Bewoners van verschillende plaatsen protesteerden fel en enkele gemeenten boden aan om mee te betalen aan de exploitatie van de lijnen. Dat aanbod verdween snel in de ijskast toen ze hoorden dat ze vele tonnen per jaar moesten bijdragen.

Sluiting

Op oudejaarsavond 1935 ging de helft van het net

dicht - dat daarna nog steeds Haarlemmermeerlijnen bleef heten, ook al reed er geen enkele trein meer door die polder. (Het was trouwens vanaf het begin af aan een foute naam geweest, want zeker driekwart van de lijnen lag buiten Haarlemmermeer en het hart van het net was Aalsmeer). Het overgebleven deel kwam uiteindelijk bij de Nederlandsche Spoorwegen in beheer, maar ook die kregen de lijnen niet winstgevend. Na een korte opleving in de oorlog - de trein was tot de algemene spoorstaking van 1944 de enige, betrouwbare vorm van vervoer rond Amsterdam - kelderden de passagiersaantallen weer heel snel. In sommige buitengebieden reden geregeld lege of vrijwel lege treinen op en neer. In 1950 geloofden de NS het wel en schrapten ze het volledige reizigersvervoer op het net.

Het goederenvervoer deed het daarna, in het opkrabbende Nederland, nog enkele decennia heel redelijk zonder dat dit ooit tot bloeiende perspectieven leidde. Toen in 1970 het transport van kolen wegviel, stortte op veel lijnen het goederenvervoer alsnog volledig in. De ene na de andere lijn werd opgeheven tot er alleen nog maar het lijntje tussen Uithoorn en Nieuwersluis over was.

Als een Oost-Romeins rijk leefde dat nog jaren voort, langzamerhand wegwijnend in een mooi, maar dunbevolkt gebied. In 1986 was het uiteindelijk ook met dit stukje spoor gedaan. Na bijna 75 jaar restte er voor de Haarlemmermeerlijnen alleen maar vergetelheid.

Of toch niet...?

Door een wonderlijk toeval is een van de tracés nog steeds in gebruik. De spoorbaan tussen Amsterdam Haarlemmermeerstation (voorheen Willemspark) en Amstelveen is sinds 1975 het terrein van de Electriche Museumtramlijn Amsterdam, die er tussen Pasen en 31 oktober op zon- en feestdagen met historische trams overheen rijdt. De spoorlijn is een aantal jaren geleden

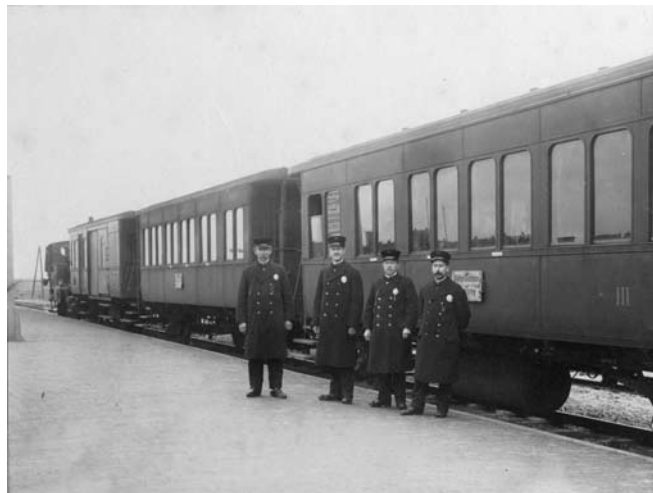
zelfs doorgetrokken naar Bovenkerk.

Ook op andere plekken beginnen de Haarlemmermeerlijnen weer enigszins te herleven als openbaar-vervoer-tracé. Tussen Aalsmeer en Mijdrecht is de spoorbaan gebruikt als route voor de Zuidtangent. In Amstelveen doet ze nu dienst als trambaan. En er zijn plannen om die tramlijn een stukje door te trekken, richting Uithoorn, waardoor nog een deel van het opgeheven tracé zijn oude functie wellicht terugkrijgt. Het zijn duidelijke, zij het wat late aanwijzingen dat de spoorplanners van rond 1906 het nog helemaal niet zo gek hadden gezien.

Niet alleen het fysieke gebruik van het oude spoor is teruggekeerd, ook de interesse voor de Haarlemmermeerlijnen en alles wat er omheen hangt is de afgelopen jaren enorm toegenomen. Een tentoonstelling over het spoor en enkele manifestaties op de oude treinbaan trokken ongekende bezoekersaantallen. Een boek over het spoor was tot de grote verrassing van de uitgever in krap anderhalve week uitverkocht. Steeds meer liefhebbers storten zich op de lijnen en verzamelen foto's, verhalen, memorabilia en zelfs concrete overblijfselen van de sporen. Een aanzienlijk aantal van hen tonen hun vondsten, foto's en wandelingen op geheel aan de Haarlemmermeerlijnen gewijde webpagina's, in boekjes of op speciale fotosites.

Wat er zo intrigerend is aan die spoorlijnen, legt journalist en schrijver Wim Wegman donderdag 19 april uit in een lezing na de pauze van de algemene vergadering. Wegman schreef de afgelopen jaren twee boeken over de Haarlemmermeerlijnen: *Sporen en Sporen 2*. Hij vertelt op 19 april met een groot aantal foto's en anekdotes over de geschiedenis van de lijn en over de vele restanten die nog steeds in het landschap zijn te zien. De uitnodiging voor de algemene vergadering en lezing vindt u elders in deze Proosdijkoerier. U kunt over het onderwerp alvast een indruk krijgen op www.haarlemmermeerlijnen.nl

Spoorpersoneel voor een wachtende trein op station Aalsmeer, 1919. Foto: Archief Cor Wies/Gemeentearchief Haarlemmermeer.



Station Wilnis in 1919. Foto: Archief Cor Wies/Gemeentearchief Haarlemmermeer.



Een restant van de Haarlemmermeerlijnen tussen Vinkeveen en Oukoop, nu een geliefd wandelpad. Foto: Wim Wegman.



Surfen op het web

Door Jaap Meulstee en Stef Veerhuis

Het wereldwijde web is een onuitputtelijke bron van informatie. In ons kwartaalblad wijzen we met regelmaat op mogelijk interessante sites voor geschiedenis liefhebbers. Deze keer opnieuw een aantal algemene geschiedensites en een paar meer regionaal gerichte websites, waar u met plezier naartoe zult surfen. De illustraties en deeltteksten in dit artikel zijn afkomstig van de behandelde websites.

Verveningsgeschiedenis

Al eerder wezen we op de publicatie van Dick Koeleman over vervening begrippen. En prachtig overzicht van alle termen en begrippen die met vervening en onze directe omgeving te maken hebben. Nu is De Ronde Venen niet het enige veengebied in Nederland en ook ons museum is niet het enige veenmuseum dat ons land rijk is. Ons plaatselijke museum zult u ongetwijfeld een keer bezocht hebben. Zo niet, dan is het aanstaande nieuwe seizoen hier een prima mogelijkheid voor. Zie ook www.museumderondenvenen.nl

Daarnaast echter wijzen we u graag op enkele andere musea, c.q. de websites hiervan, om eens te bekijken. Zo kent ook Vriezenveen (Ov.) een bijzonder aardig museum. De website van onze



collega's in Overijssel is bijzonder uitgebreid en het bezoeken zeker waard. Zie hiervoor: www.historischmuseumvriezenveen.nl of www.oudvriezenveen.nl Vlak in de buurt hiervan is ook het veenmuseum op het Vriezenveense veld. (www.veenmuseum.nl) "Bezoekers van dit uniek gelegen, kleinschalige buitenmuseum worden door vrijwilligers op onderhoudende en informele wijze in contact gebracht met het leven, wonen en werken in de tijd van de vervening van Noord-Twente (1880 – 1950). Het museum is gelegen aan de Paterswal te Westerhaar-Vriezenveensewijk. Op het museumterrein zijn een aantal veenhutten te bezichtigen, een oude typische Vriezenveense boerderij en een winkeltje, annex gelagkamer, zoals die aan het eind van de negentiende en in de twintigste eeuw in de streek voorkwamen. Via een wandelroute (duur ongeveer 45 minuten) kunnen de bezoekers het terrein en de onderkomens bekijken. In een origineel veentreintje kunnen de bezoekers over het terrein gereden worden. In de centrale expositieruimte wordt het verhaal van veen en turfsteken beeldend verteld aan de hand van een op een maquette nabgebouwd veenterrein."

Veenpark

Een veel groter opgezet attractiepark is het veenmuseum bij Bargercompasuum. "Het Veenpark biedt geweldig veel om te zien, te doen, te ontdekken en te leren. In het grootste veenmuseum van Nederland kunt u weids genieten maar zijn de afstanden klein door het nostalgische vervoer." De veengeschiedenis van Drenthe kun u in al zijn uitgebreidheid bekijken. Zie ook www.veenpark.nl Een enorme aanrader.

In Veendam vinden we het veenkoloniaalmuseum. Zie ook www.veenkoloniaalmuseum.nl. Hier vindt u het verhaal van de veenkoloniën. De site is vrij uitgebreid opgezet, met een diversiteit aan historisch materiaal. Enkele deelpagina's zijn nog 'under construction', maar u kunt zeker de nodige informatie aantreffen om uw brede kennis over veengebieden aan te scherpen.



Dichter in de buurt zijn ook themamusea over de vervening. Onze zusterclub in Ter Aar is bijzonder actief en timmert op uitstekende wijze aan de weg. Op de website www.museum-teraar.nl vindt u een flinke hoeveelheid informatie over de activiteiten aldaar en de collectie, die in het plaatselijk museum is tentoongesteld. Zeker ook een bezoekje waard, zowel virtueel, digitaal als in werkelijkheid aan de Westkanaalweg 118 aldaar.

Ten slotte nog een uitsmijtertje: kijk ook eens op de winkelvandenostalgie.nl

Dit is weliswaar een op commerciële leest geschoeide site, maar het geheel biedt zoveel nostalgische aanknopingspunten, dat u met het doorkijken van deze website regelmatig een 'o ja- beleving' zult hebben.

En natuurlijk nog een tip voor genealogen. U kunt extra informatie vinden op de site www.stamboomforum.nl/

Aan de leden van de Historische Vereniging "De Proosdijlanden"
Hierbij wordt u uitgenodigd voor een ledenvergadering, welke zal worden gehouden op 19 april 2012 in het Hervormd Verenigingsgebouw, Herenweg 270 te Vinkeveen. Aanvang 20.00 uur.



Agenda

1. Opening door de heer J. Meulstee, voorzitter.
2. Verslag van de ledenvergadering van 24 november 2011.
3. Bestuurlijk jaarverslag over 2011.
4. Financieel verslag over 2011.
5. Verslag van de financiële commissie.
6. Benoeming financiële commissie.
7. Bestuursverkiezing.
 - aftredend zijn de heren P.A. van Golen en E. Swaab.
 - als nieuwe bestuursleden stellen we u voor de heren J. Oudshoorn en H. van Zwieten.
8. Stichting Proosdij Publicaties.
9. Rondvraag.
10. Sluiting.

PAUZE

Na de pauze zal de heer Wim Wegman een lezing houden over de Haarlemmermeerspoorlijn. Het lokaalspoor de Haarlemmermeerlijnen werd in het begin van de twintigste eeuw met gejuich ontvangen. Toen de allereerste trein op 2 augustus 1912 reed, vierden sommige plaatsen dagenlang feest. Eindelijk was er een einde gekomen aan hun isolement. De bewoners van afgelegen dorpen, met hun vaak onbegaanbare wegen, konden nu moeiteloos naar de grote steden reizen en van daar naar de rest van de wereld.

Wat er zo intrigerend is aan die spoorlijnen, legt journalist en schrijver Wim Wegman deze avond uit. Wegman schreef de afgelopen jaren twee boeken over de Haarlemmermeerlijnen: Sporen en Sporen 2. Hij vertelt na de pauze met een groot aantal foto's en anekdotes over de geschiedenis van de lijn en over de vele restanten die nog steeds in ons landschap zijn te zien.



Illustratie afkomstig van de website: www.haarlemmermeerlijnen.nl

Kijk ook eens op:
www.proosdijlanden.nl

Oude spulletjes?

Gaat u de boekenkast of zolder uitruimen?
Heeft u materiaal dat interessant is voor de Historische Vereniging?

Neem dan contact op met dhr. P. van Golen:
Telefoon: 0297 - 261 672, E-mail: apvgolen@hetnet.nl

Iets over geschiedschrijving en ontginningen

Door Joop Frankenhuizen

Eerst even iets vooraf

Iemand die iets wil weten over bijvoorbeeld de ontginning van een streek en hoe het verder ging, pakt een geschiedenisboek, leest een publicatie of logt in op internet. Hij of zij vertrouwt er dan op dat het geschrevene alle feiten beschrijft. Helaas, recent onderzoek toont aan dat dit niet altijd het geval is. Een groot aantal bronnen, vooral oorkonden uit de oudste periode, is als vals aangemerkt en geschiedschrijvers komen in hun publicaties soms tot tegengestelde conclusies. De emeritus hoogleraar in de prehistorie prof. dr. L.P. Kooijmans zei ooit tijdens een interview met de Historische Vereniging Holland: “Geschiedschrijving is subjectief (gevoelsmatig), maar bij de prehistorie is dat misschien nog erger”. Als archeoloog laakt Kooijmans de soms badinerende houding van historici wanneer het er om gaat archeologische vondsten in het licht van de geschiedenis te plaatsen. De geschiedenis van ons land begint rond het begin van onze jaartelling en blijkt geschreven door de Romeinen. Het ging daarbij niet om ons land, maar over ons land en dan nog selectief en mondjesmaat.

Aramees.



Kooijmans concludeert dat de geschiedschrijving over ons land tot vóór 700 na Chr. discutabel is. Volgens hem begint de echte vaderlandse geschiedenis pas na de zogenoemde Karolingische periode rond 900.

Misschien aardig eens te wijzen op wat de Romein Plinius de Oudere (23-79) heeft achtergelaten. Hij schrijft over een niet te benijden Germaans volk aangeduid met de naam Chauken dat ergens in NW Duitsland zou wonen. “Ze moeten voor de opkomende oceaan vluchten op zelfgemaakte heuvels (terpen), lijden kou en kunnen geen vee houden. Tot overmaat van ramp moeten ze regenwater uit kuilen voor hun huizen drinken en met aarde als brandstof verwarmen zij hun voedsel en hun eigen lichamen, bevroren in de noordenwind. (boek 16, 2). Aldus een vertaalde tekst uit zijn Naturalis Historia.

Geschiedschrijving

Er zijn genoeg voorbeelden die de zienswijze van Kooijmans ondersteunen. Denk aan de politiek. Studies hebben aangetoond dat machthebbers om politieke redenen niet altijd toestaan dat alles wat tijdens hun regime is voorgevallen openbaar wordt gemaakt. Wat dan overblijft in de geschiedenisboeken zijn de verhalen van auteurs die hun visie op gemanipuleerde feiten hebben verwoord. Ook nu nog. Kijk maar eens naar wat de nazi’s over de laatste wereldoorlog hebben geschreven, wat de verschillende communistische regimes op papier hebben laten zetten en vergelijk dat alles eens met de nu beschikbare feiten. Kijk ook eens naar wat Japanse kinderen in de geschiedenisboeken lezen over de heldendaden van hun leger tijdens diezelfde oorlog. Tenslotte, wat te denken van landen die hun geschiedschrijving bij wet hebben gereguleerd.

Andere vraag: Zijn de gebeurtenissen die plaatsvonden tijdens de regimes van Egyptische farao’s en Romeinse keizers en hun vele oorlogen destijds allemaal correct opgeschreven en vele eeuwen later ook correct vertaald? Ook toen speelde de politiek een grote rol. Dat is van alle tijden. Stel je voor een geschrift vol vreemde (letter)tekens. De eerste vraag is dan wat proberen die tekens ons te vertellen. Om daar achter te komen moeten ze eerst vertaald worden. Je neemt dan aan dat de vertaler de lettertekens kent en ze heeft omgezet in



woorden en zinnen die wij allemaal kunnen lezen. Maar komen die vertaalde woorden en zinnen dan overeen met wat de schrijver van het geschrift ons probeerde te vertellen. Een moeilijk te beantwoorden vraag, want veel vertalers van oude geschriften leefden eeuwen later in heel andere tijden. De vertaler voelt zich dan gedwongen zich te verplaatsen in de gewoonten en het doen en laten van de maatschappij waarin de schrijver destijds leefde of conclusies te trekken uit eerdere publicaties. Het resultaat is dan zoals Kooijmans eerder beoogde. Een subjectieve en discutabele weergave van een stukje geschiedenis.

Is er wat over de beginperiode in onze streken geschreven?

Ja, door onze geschiedschrijvers en dan alleen hoe het geweest zou kunnen zijn. Volgens hen bestaat het gebied van de huidige rondevenen rond de negende eeuw uit grote veenmoerassen, doorsneden door allerlei stroompjes. Als voorbeeld noemen ze de Waver, de Winkel, het Gein, de Angstel, de Meye en de Kromme Mijdrecht. Allemaal veenstroompjes die worden gevoed door grotere rivieren zoals de Vecht, de Amstel en de Oude Rijn. Om dat veenmoeras geschikt te maken voor landbouw en bewoning moet het ontgonnen worden. Dat betekent wildgroei weghalen, verkavelen en zorgen voor afwatering. De ontginning van ons gebied zou rond de tiende eeuw begonnen zijn. Eerst op individuele basis, later in meer georganiseerde vorm met het zwaartepunt tussen de elfde en de dertiende eeuw.

Vanuit de hoger gelegen oeverwallen langs de grote rivieren (denk daarbij aan de Vecht) zouden daartoe in het achterliggende land ontginningseenheden uitgemeenten zijn. Door het graven van sloten, loodrecht op de ontginningsbasis, (de oeverwal) krijgt het gebied lange smalle percelen grond, met alleen aan de lange kanten sloten. Die kavels worden vervolgens ingedijkt en storende veenstroompjes afgedamd. Het bekendste voorbeeld van een afgedamde veenstroom is de dam in de Amstel (circa 1275). Het afwateren gebeurt via kanalen die aangesloten worden op die stroompjes. Daarmee blijft het veengebied toegankelijk en begaanbaar.

Zijn er nog sporen van die ontginningen?

Een wandeltocht van Donkereind, langs Demmerik over de Herenweg naar Achterbos en vandaar naar Waverveen toont huizen met daarachter percelen grond omringd door sloten. In de verderop liggende plassen zien we eilandjes. Kavels hooggelegen grond overgebleven na het vervenen. Men noemt ze legakkers, nodig om de opgebaggerde turf te laten drogen. Maar hoe zit dat dan in het gebied rond Donkereind? Dat zou toch nooit verveend zijn en heeft nooit onder water gestaan? Zien we daar dan misschien nog delen van de oorspronkelijke ontginningen? Waarschijnlijk niet. Daarvoor is er in de loop der eeuwen door de bewoners te veel aan het landschap veranderd. Toen de landen rond het huidige Vinkeveen tussen de 11e en de 12e eeuw op last van de bisschoppen van Utrecht ontgonnen werden, ontstonden er kavels, die copes genoemd werden. Stukken land haaks op de ontginningsbasis met veelal vooraf vastgestelde maten. Zo’n 1250 meter lang en 110 meter breed. Daar is nu weinig meer van over. De maten van kavels weiland zijn tegenwoordig volkomen willekeurig geworden. Het enige dat van die copes is overgebleven is de naam van sommige gebieden, zoals het aangrenzende Oukoop, of Willis-cop en het iets verder gelegen Teckop.

Maar twijfel ontstaat bij een tocht langs de Ter Aase Zuwe richting Nieuwer Ter Aa. Aan de rechterkant van de zuwe ligt evenwijdig aan de weg een lange ononderbroken kavel grasland. Tenminste voor zover je tussen de langs de weg aanwezige begroeiing door kan kijken. Geen enkele sloot doorkruist die kavel. Wel een brede sloot er voor en er achter. Op de kavel zelf geen enkele bebouwing. Is er misschien ook nooit geweest, want boerderijen op copes werden altijd op de kopse kant gebouwd. Is ook hier het geval. Het waarom is niet duidelijk. Daarnaast is er op geen enkele oude kaart langs de Ter Aase zuwe bebouwing aangegeven. Het lijkt er dan ook sterk op dat we hier nog te maken hebben met een kavelindeling uit de tijd van de eerste ontginningen. Een vergelijkbaar beeld is ook te zien

rechts langs de Korenmolenweg, het stuk vanaf de Wilnisse molen richting Portengen.

Staat er nog meer op papier?

Ja, dat het ontginnen van de woeste gronden rond het huidige Vinkeveen gebeurd, is op last van de grondeigenaar. In dit geval de bisschop van Utrecht. Hoe we dat weten en wie de latere regeerders waren, vinden we in enkele ons nagelaten oorkonden. Deze veelal in het Latijn gestelde (politieke?) overeenkomsten tussen partijen zijn tot 1301 deels in het Nederlands vertaald en opgenomen in zogenoemde oorkondenboeken.

In oorkondenboek deel 1 op blz. 333 lezen we in de vertaalde Latijnse tekst: “In 1138 vergunt bisschop Andreas zijne getrouwen die aan de Aa wonen eene kerk te bouwen om daarin met goedkeuring van de proost van Oudmunster godsdienstoefening te houden, terwijl ook de bewoners van het nieuwe land, dat Denemarc genoemd wordt, daar hun parochiekerk zullen hebben.” In de Latijnse tekst staat: “incole nove terre quae vocatur Denemarc”

Een andere aanwijzing vinden we in de regesten van het kapittel van St.-Pieter. Dat boek bevat summiere omschrijvingen van oorkonden uit de periode 1040-1772. Oorkonde nr. 235 op blz. 44 meldt: “October 9, jaar 1331. Op Sinte Dyonisius dach Sweder, heer van Abcoude, neemt van den proost en het kapittel voor het leven van hem en zijnen eersten erfgenaam in pacht, het gerecht, den handwissel, den tins en tienden in Abcoude en Vinkavene, behoorende aan de proosdij,

met eenig land en de visscherij geheten ‘Die Meer’ terwijl de collatie der kerk (benoeming van geestelijken) aan den proost zal blijven.”

Oorkondenboek deel 4 onder nummer 1741 meldt: “Otto, filius domini dicti de Aemstel, militis bone memorie, oorkondt dat hij het gerecht en de tiende zowel groot als klein in Wavera met de thins en alles wat er toe behoort van deken en kapittel St.-Marie te Utrecht in pacht ontvangen heeft tegen 20 Utrechtse ponden per jaar. Medebezegeld door heer Willem, proost van St.-Jan te Utrecht, heer Ghiselbertus de Aemstel en heer Arnoldus, zijn broeders, ridders en heer Henricus abt van St.-Paulus.

Zijn er ook oorkonden die over ontginningen gaan?
Nauwelijks. Alleen een korte verwijzing in de omstreken oorkonde waar Mijdrecht in 1085 op de kaart zou zijn gezet. Die oorkonde blijkt, na langdurig onderzoek, een eeuw later te zijn geschreven. De daarin genoemde grondtransactie had als doel het vaststellen van de westgrens van het gebied van de Utrechtse bisschop en het bevorderen van de ontginning van het gebied aan die westgrens. Door het gebied te schenken aan het kapittel met de bepaling dat de wereldlijke en kerkelijke jurisdictie pas wordt verstrekt als het gebied bewoond wordt, draait het kapittel op voor de kosten en is de bisschop verzekerd van een snelle ontginning. Immers een stuk woeste grond levert weinig inkomsten op voor het kapittel en de bisschop heeft op die manier een buffer tussen zijn land en dat van de graaf van Hol-

land waarmee hij al jarenlang in oorlog is.

Wat betekent dit alles?

Uit deze oorkonden en de manier waarop het leenstelsel zich onder de Duitse koningen zou hebben ontwikkeld kan een aantal conclusies getrokken worden. De landen rond het huidige Donkereind, Demmerik, Vinkeveen, Achterbos en Waveren zijn als onderdeel van een schenking van de Duitse koning Otto aan de bisschop van Utrecht in handen gekomen van een drietal Utrechtse kapittels. Het land rond Demmerik is tijdens de ontginningen dan in handen van het kapittel van Oudmunster, dat rond Vinkeveen valt onder St.-Pieter en dat rond Waveren onder St.-Marie.

Buitelaar concludeert dat de gerechten in de parochie Ter Aa, te weten Oukoop, ter Aa en Demmerik, aanvankelijk deel hebben uitgemaakt van het ‘goed Ter Aa’. Waarschijnlijk heeft die familie in Demmerik ook rechtsmacht bezeten en dat zou weer de reden zijn waarom Demmerik in 1138 in de parochie Ter Aa is ingebracht. Tijdenlang heeft die familie een vooraanstaande positie bekleed temidden van de ministerialen (ambtenaren of dienstmannen) van de Utrechtse bisschop. Zo komt tot 1200 de schout van Utrecht steeds uit de familie Van der Aa. Dit zou ook betekenen dat de familie Ter Aa al heel vroeg betrokken was bij de ontginning van Demmerik.

Uit de tweede oorkonde blijkt ene Sweder in 1331 heer van Abcoude. Hij is de kleinzoon van Sweder van Zuilen, sinds 1268 de eerste heer van Abcoude. In 1301 laat die kleinzoon zich Sweder II heer van Abcoude noemen. Hij is het die in 1331 een pachtcontract met de bisschop aangaat en daarmee de naam Vinkeveen voor het eerst op de kaart zet. In 1372 komt een kleinzoon van Sweder II aan de macht en noemt zich dan Sweder III van Abcoude, heer van Gaasbeek. Daarmee zet hij de familie Van Gaasbeek op de kaart. Zijn zoon, Jacob van Gaasbeek (1407-1459), zal in 1437 gedwongen worden het beheer van alle in de loop der tijd vergaarde bezittingen, waaronder Vinkeveen en Demmerik, weer over te dragen aan de bisschop van Utrecht, te weten aan het kapittel van St.-Pieter. Dat zal zo blijven tot begin 18e eeuw wanneer Daniel Blondeel zich aanmeldt als heer van Vinkeveen.

De derde, ongedateerde, oorkonde betreft Waveren. De heer Van Aemstel heeft het gerecht Waveren in pacht gekregen van het kapittel St.-Marie. Die verpachting betekent tevens dat dit kapittel de rechtsmacht heeft behouden. Later zal de heer Van Aemstel deel gaan uitmaken van het graafschap Holland waardoor Waveren onder de graaf van Holland komt de vallen. Vinkeveen onder de bisschop van Utrecht en Waveren onder de graaf van Holland!

Ergo: Demmerik is ontgonnen onder leiding van het kapittel van Oudmunster (in feite de familie Van der Aa). Vinkeveen is ontgonnen onder leiding van het kapittel van St.-Pieter terwijl het gebied van Waveren is ontgonnen onder leiding van het kapittel van St.-Marie. De basis voor verdeling van het gebied onder drie verschillende heersers is gelegd en zal tot begin 17e eeuw voortduren.

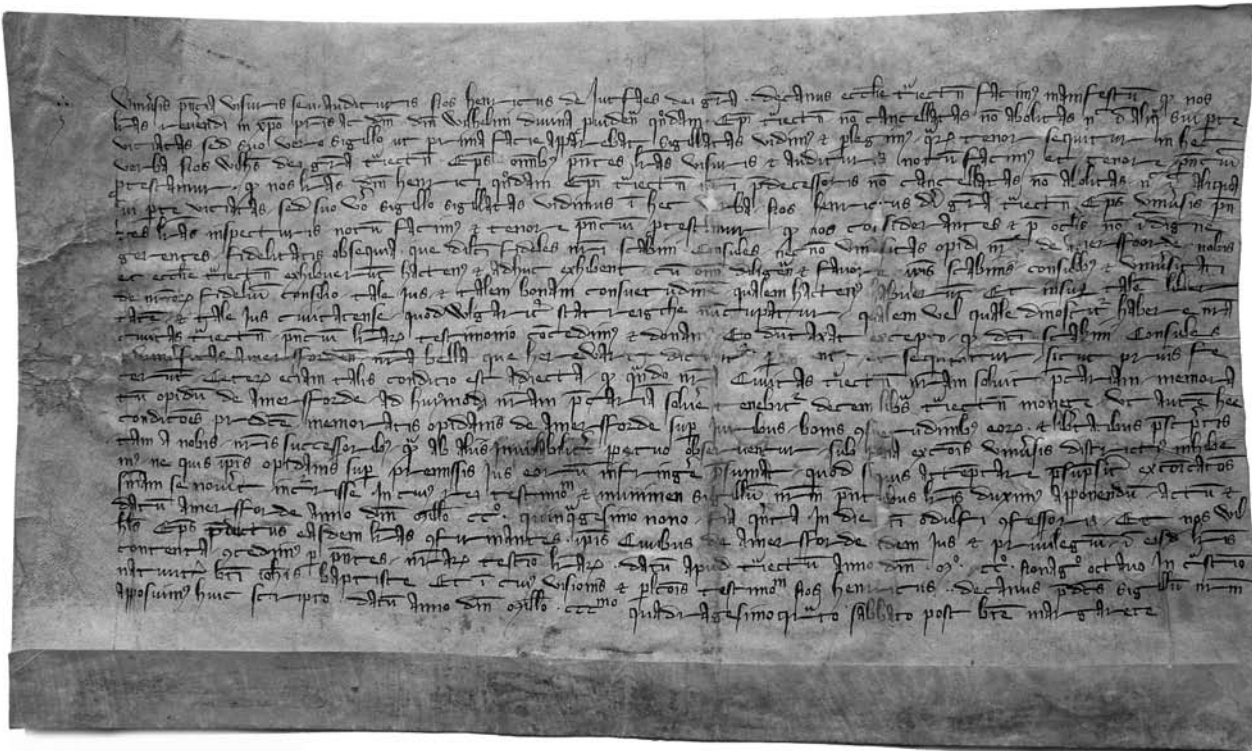
De rondeveense cirkel sluit zich

Eerder al spraken we over copes. Stukken ontgonnen land met hier en daar vooraf vastgestelde maten. Een cope is volgens geschiedschrijvers rond de 11e eeuw ook een overeenkomst tussen de vercopper, meestal een tussenpersoon van de landsheer of diens leenman, en een kolonist. Die tussenpersoon trekt kolonisten aan om de ontginning van een bepaald gebied ter hand te nemen. De overeenkomst houdt in dat de kolonist eigenaar wordt van het ontgonnen gebied tegen betaling van tins of tyns. Een klein bedrag, dat vele eeuwen lang door de kolonist en diens opvolgers betaald moet worden en dat feitelijk alleen de erkenning van het gezag van de landheer inhoudt. In het Utrechtse Nedersticht is dat de dan heersende bisschop of wanneer het een kapittel betreft, de proost van dat kapittel.

Over de ontginning van de rondeveense gebieden bestaan veel theorieën en daar blijft het bij, want ze zijn nergens opgetekend. De Utrechtse bisschoppen staan voor de taak de hen in leen gegeven woeste gronden te ontginnen. De kapittels, met aan het hoofd de proost, moeten het zien uit te voeren. Zij gaan daartoe met de leenmannen van de bisschop overeenkomsten aan. Die leenmannen op hun beurt werven kolonisten die de eigenlijke ontginning ter hand nemen. Als we naast de gebieden van de kapittels van Oudmunster (Demmerik), St.-Pieter (Vinkeveen) en St.-Marie (Waveren) ook de in het westen gelegen gebieden van het kapittel van St.-Jan bekijken, dan zien we dat al die landen samen een cirkel vormen die in het westen omsloten wordt door de huidige Amstel en Kromme Mijdrecht en in het oosten door de Oude Waver, de Winkel, het Gein, de Angstel en de Aa.

De gebieden rond de rivieren in het oosten zijn hooggelegen en zouden rond de elfde eeuw deels al bewoond zijn. Niet duidelijk is of dat in de gebieden langs de Amstel ook zo was. Vanuit de randen van de cirkel beginnen de kapittels rond de 12e eeuw een georganiseerde ontginning. Haaks op de waterloop van genoemde riviertjes worden naar het midden ontginningseenheden uitgezet en sloten gegraven. Gaandeweg worden haaks op de sloten, dus in feite ook weer cirkelvormig, dijkes aangelegd. Dit om te voorkomen

Oorkonde 1344.



dat het pas ontgonnen en deels al verveende land vanuit het nog niet ontgonnen en hoger gelegen gebied onder water loopt. Enkele van die dijken worden begaanbaar gemaakt. Op die manier ontstaat een binnenring waarlangs geleidelijk bewoning plaatsvindt. Opmerkelijk is dat die binnenring vooralsnog geen gesloten ring vormt. De met elkaar verbonden Vinkeveense dijk en Demmerikse dijk sluiten niet aan op de met elkaar verbonden Wilnisse dijk en Mijdrechtse dorpsstraat, die op hun beurt weer niet aansluiten op de Waverveense dijk. Drie dijken, die drie afzonderlijke ontginningsbases weergeven. Wanneer alles in 14e eeuw klaar is, blijkt de cirkel te zijn verdeeld in zeven sectoren die met de wijzers van de klok mee later bekend zullen worden als de gerech-

ten Mijdrecht, Waverveen, Abcoude-Proosdij, Vinkeveen, Demmerik, Oudhuizen en Wilnis. Pas in 1674 zal, mede als gevolg van de Franse bezetting, de binnenring definitief gesloten worden, waarmee de geboorte van De Rondevenen een feit wordt.

Geraadpleegde bronnen:

- Oorkondeboeken Rijksarchief Utrecht.
- De vorming van het land door H..A. Berendsen
- Het Groot Placaatboek van de Staten 's Lands te Utrecht.
- De Stichtse ministerialiteit en de ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek door A.L.P. Buitelaar.
- Verder, dank aan Hans Heniger voor zijn aanvullende input m.b.t. Abcoude.

Suggestie rond 800.



VERENIGINGSNIEUWS



Peter van Golen en Ed Swaab.



Bestuurswisseling

Al eerder maakten we melding van de wisselingen die we in ons verenigingsbestuur gaan meemaken. Na vele jaren trouwe dienst en een onmetelijke inzet voor onze vereniging geven zowel Peter van Golen als Ed Swaab hun bestuurslidmaatschap op. Het is onmogelijk om de verdiensten van beide heren uitputtend te beschrijven. Na eerst al tussen 1992 en 1997 het secretariaat van ons bestuur beheerd te hebben, kwam Peter van Golen in 2005 terug in ons bestuur. Eerst opnieuw als secretaris, de laatste jaren vooral als beheerder van onze oudheidkamer en het documentatiecentrum. Maar de verdiensten van Peter zijn enorm veel groter dan de zojuist genoemde taken. Genealogie, archeologie, het plaatselijke museum en eigenlijk alles wat maar met onze regionale historie te maken heeft, viel binnen zijn aandachtsgebied. Peter is een geschiedenisliefhebber in hart en nieren. Een mooi resultaat van zijn diverse inspanningen was ook het plaatsen van de grens- of limietpalen langs de Mijdrechtse dwarsweg en bij Achterbos. We zijn Peter bijzonder erkentelijk voor zijn enorme inbreng en natuurlijk zijn we ook heel blij, dat hij heeft aangegeven dat zijn werkzaamheden, ondanks zijn nu gestopte inbreng in het bestuur, voorlopig onverkort doorgaan. Peter, bijzonder veel dank.

Diezelfde dank zijn we verschuldigd aan dat andere bestuurlijke zwaar-gewicht. De altijd positieve inbreng van Ed Swaab, zijn onmiskenbare kwaliteiten om de vereniging financieel gezond te maken en zijn niet te stuiten zendingsdrang om zo veel mogelijk Rondeveners lid te maken van onze club, hebben er toe geleid dat we anno 2012 een vereniging zijn met ruim duizend leden en een gezonde financiële positie. Ed was de motor achter diverse tentoonstellingen. Hij was vicevoorzitter en bijzonder belangrijk als fondsenwer-ver voor de vereniging en voor de stichting. Ed maakt zijn lopende projecten af. We zijn als vereniging ook Ed Swaab bijzonder veel dank verschuldigd voor zijn ruim tienjarig bestuurslidmaatschap en de vele uren die hij belangeloos voor de historische vereniging heeft ingezet.

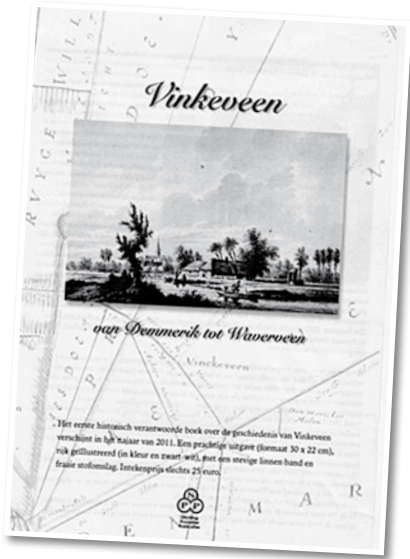
Het is niet makkelijk om deze grootheden te vervan-gen. Toch zijn we bijzonder verguld u te kunnen melden dat twee nieuwe bestuursleden alweer enkele maanden meedraaien om zich te oriënteren op het vrijwilligerswerk voor onze club. De heer Co Ouds-hoorn uit Mijdrecht en de heer Hans van Zwieten uit Vinkeveen zullen we op onze voorjaarsvergadering aan u voorstellen als onze beoogde nieuwe bestuursleden. We hebben er alle vertrouwen in, dat ook deze heren met hart en ziel hun steentjes zullen bijdragen aan de organisatie van onze vereniging. We wensen beide mannen ook langs deze weg veel plezier met hun werk. U bent van harte welkom op onze algemene vergade-ring donderdagavond 19 april a.s. in het Hervormd Verenigingsgebouw in Vinkeveen.

Boekpresentatie 10 april

Het is zover. Met enorm veel plezier kunnen we u melden dat het lang verwachte boek over de geschiede-nis van Vinkeveen op 10 april a.s. gepresenteerd gaat worden.

We doen dit in het gebouw van Rabobank Rijn en Veenstromen in Mijdrecht. Onze belangrijkste sponsor is ook nauw betrokken bij de realisatie van dit prach-tige nieuwe boek over ons plassendorp. En ook op 10 april stelt de Rabobank haar ruimtes die avond voor de vele tientallen genodigden belangeloos ter beschik-king. Vandaar dat we het geschiedenisboek van Vinkeveen toch in Mijdrecht presenteren.

De mensen, die het boek al eerder besteld hebben, kunnen op 16 en 17 april hun exemplaar afhalen in onze Oudheidkamer in Vinkeveen of later in de juwelierswinkel Swaab in Mijdrecht. Voorintekenaars hebben hierover al bericht ontvangen.



Het boek, samengesteld onder redactie van dhr. Dick van Wees, ziet er schitterend uit. Een juweel voor uw boekenkast, maar vooral ook een genot om inhoudelijk kennis van te nemen. Ruim 350 pagina's historisch materiaal over het veendorp met de zo herkenbare lintbebouwing. Een prachtige uitgave (formaat 30 x 22 cm), rijk geïllustreerd (in kleur en zwart-wit), met een stevige linnen band en fraaie stofomslag. Het boek kende een voorintekenaarsprijs van 25 euro (dit aanbod gold tot 1 maart jl.).

Enkele honderden voorintekenaars maakten gebruik van dit aanbod. De verkoopprijs is nu €32,50, nog altijd een zeer schappelijke prijs voor de kwaliteit die u geboden krijgt. Deze uitgave van de Stichting Proosdijer Publicaties mag in uw boekenkast natuurlijk niet ontbreken. U kunt het boek kopen in de diverse boekwinkels in onze regio of bestellen via onze website: www.proosdijlanden.nl

Redactie Proosdijkoerier

Een immer actieve groep schrijvers maakt het elk kwartaal mogelijk, dat u met het nodige genoegen kunt kennis nemen van historische wetenswaardigheden over onze regio. De verhalen over personen en gebouwen uit onze diverse dorpen geven elke keer weer enorm veel leesplezier. Dat merken we uit reacties die u ons regelmatig meegedeelt. Hartelijk dank daarvoor. Heel veel dank daarom ook aan de trouwe schrijversgroep bestaande uit Fred de Wit, Joop Frankenhuizen, Stef Veerhuis, Piet van Buul, Fons Compier en Piet Grundmann, die samen met de redacteurs Jan Rouwenhorst en Marian Sterenborg garant staan voor een fraai kwartaalblad. Tel daarbij op, dat ons bestuurslid John Driedonks met de ondersteuning van vormgeefster Sandra Loogman elk kwartaal weer hun inspanningen plegen om een kwalitatief goed tijdschrift te produceren en u snapt dat we met elkaar heel blij zijn met hun inbreng. Ook het meewerken van diverse gastschrijvers en schrijfsters verhoogt de kwaliteit van

ons blad. Zo is onlangs ook Kimberly Pothuizen toegetreden tot het schrijversgilde van de Proosdijkoerier. Een ontwikkeling die we natuurlijk van harte toejuichen. We gaan er vanuit, dat u nog lang kunt genieten van de lekker leesbare producten van deze enthousiaste groep medewerkers.

Museumperikelen

Onze contacten met het plaatselijke museum 'De Ronde Venen' beperken zich de laatste maanden puur tot het uitwisselen van nieuws over de verhuisperiodes.

Het moment van schrijven (midden februari) en lezen (half maart) ligt nu zo ver uit elkaar dat nog even niets te melden is hieromtrent. Juist in de maanden februari en maart zullen belangrijke beslissingen over de huisvesting van het museum genomen worden. We brengen u hier later van op de hoogte.

ACTIVITEITENPROGRAMMA

Dinsdag 10 april

Presentatie van het boek 'Vinkeveen, van Demmerik tot Waverveen'.

Locatie: In het gebouw van Rabobank Rijn en Veenstroom, Bozenhoven te Mijdrecht.
Aanvang: 20.00 uur.

Donderdag 19 april

A.V. + lezing: Langs de sporen van de Haarlemmermeerspoorlijnen.
Door de heer W. Wegman.

Locatie: Hervormd Verenigingsgebouw, Herenweg 270 te Vinkeveen.
Aanvang: 20.00 uur.

Zaterdag 6 oktober

Dag van de geschiedenis in het Dorpshuis te Vinkeveen, van 10.00 tot 16.00 uur. Dag met workshops, presentaties en diverse activiteiten vanuit de verschillende werkgroepen: archeologie, genealogie, heemkunde, onderzoek (Proosdijkoerier) en openstelling van onze bibliotheek in de Oudheidkamer.

Najaar 2012

Nostalgische foto- en filmavonden voor Mijdrecht, Wilnis en Vinkeveen:

- 25 september te Mijdrecht
- 24 oktober te Vinkeveen
- 15 november (na de AV) te Wilnis

Elektronische nieuwsbrief

Sinds dit voorjaar geven we met regelmaat een digitale nieuwsbrief uit.

Elke maand proberen we u via dit bulletin op de hoogte te stellen van de laatste nieuwtjes aangaande onze vereniging en de regionale historie.

Al enkele honderden mensen hebben hun mailadres beschikbaar gesteld.

U nog niet?

Meld u dan eenvoudig aan door uw naam en e-mailadres in te vullen op de homepage van de website van de historische vereniging. U ontvangt dan regelmatig onze nieuwsbrief!



www.proosdijlanden.nl

GraphiXdesign

- ✓ Logo ontwerp: **€250,-**
- ✓ Ontwerp flyer: **v.a. €150,-**
- ✓ Webdesign + cms: **v.a. €500,-**

Beheer zelf gemakkelijk uw website online.

Profiteer direct!

Ga naar de website voor nog meer voordeel op drukwerk!

06 394 309 06 | sandra@graphix-design.nl | Graphix-design.nl

Nieuwe leden:

Fam.	Verboom	D.G.		Lemmer
Dhr.	Linden	Chr.	van der	Waverveen
Mw.	Uffelen	Ans	van	Mijdrecht
Hr.	Blom	C.J.		Mijdrecht

Ook lid worden?

Bel dan naar 0297 - 264 095 of stuur een e-mail naar administratie@proosdijlanden.nl

Colofon

'De Proosdijkoerier' is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Redactie

Dhr. John Driedonks (eindredacteur)
Dhr. Piet Grundmann
Dhr. Jan Rouwenhorst
Mw. Marian Sterenborg

Vormgeving

Mw. Sandra Loogman
E-mail: sandra@graphix-design.nl
Internet: www.graphix-design.nl

Redactieadres

Dhr. John Driedonks
Adres: Dijkgraaf 42, 3648 KC Wilnis
E-mail: john.driedonks@hu.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis

Voorzitter

Dhr. J. Meulstee
E-mail: meuls63@planet.nl

Secretaris

Mw. M.J. van Eijk
Adres: Raadhuisplein 22, 3641 EE Mijdrecht
Telefoon: 0297 - 281 835

Penningmeester

Dhr. A. Schuil
E-mail: schuil@kpnplanet.nl

Vice voorzitter en PR

Dhr. E. Swaab
Telefoon: 0297 - 287 469

Tweede secretaris en documentatie

Dhr. P. van Golen
Telefoon: 0297 - 261 672

Monumenten, archeologie, excursies en lezingen

Mw. W. Dijkxhoorn
Telefoon: 0297 - 285 373

Heemkunde

Dhr. H. Hoefkens
E-mail: h.m.hoefkens@kpnplanet.nl

Genealogie

Dhr. H. van Dreumel
E-mail: h.v.dreumel@gmail.com

Ledenadministratie

Mw. M. van Vliet
Adres: Waverveensepad 8, 3645 CM Vinkeveen
Telefoon: 0297 - 264 095
E-mail: administratie@proosdijlanden.nl

Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op bovenstaand adres.

Postadres vereniging

Postbus 65, 3648 ZH Wilnis
Bankrekeningnummer: 36.96.18.505

Website: www.proosdijlanden.nl
E-mail: info@proosdijlanden.nl

Contributie: €17,50 per jaar
Losse nummers: € 4,90 per stuk

Oplage

Circa 1100

Rabo Dichtbijfonds

Dichtbij onze samenleving staan en de leefbaarheid in onze lokale samenleving versterken. Dat is het idee van Rabobank Rijn en Veenstroom. Daarom reserveren wij jaarlijks een deel van onze winst in een fonds; het Rabo Dichtbijfonds. Een nieuwe naam voor een nieuwe bank, gekozen door onze leden. Met trots presenteert Rabobank Rijn en Veenstroom: het Rabo Dichtbijfonds! Wilt u een aanvraag indienen of meer weten over het fonds, kijk op www.rv.rabobank.nl.



Investeren in de lokale samenleving.
Dat is het idee!

Rabobank. Een bank met ideeën.

www.rv.rabobank.nl

